

Bakalářská práce

Sociální práce s rodinou v rozvodovém řízení

Studijní program:

B0923P240005 Sociální práce

Autor práce:

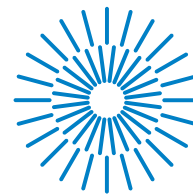
Barbora Hendrychová

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Beneš

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Liberec 2024

Zadání bakalářské práce

Sociální práce s rodinou v rozvodovém řízení

Jméno a příjmení:

Barbora Hendrychová

Osobní číslo:

P21000414

Studijní program:

B0923P240005 Sociální práce

Zadávací katedra:

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Akademický rok:

2022/2023

Zásady pro vypracování:

Cíl bakalářské práce: Zjistit a popsat roli sociálního pracovníka OSPODu s rodinou v rozvodovém řízení.

Metody: Dotazování.

Požadavky: Formulace teoretických východisek, příprava průzkumu, sběr dat, interpretace a vyhodnocení dat, formulace závěrů.

Při zpracovávání bakalářské práce budu postupovat v souladu s pokyny vedoucího práce.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování práce:

tištěná/elektronická

Jazyk práce:

čeština

Seznam odborné literatury:

KOVÁŘOVÁ, D., MERTIN, V., HERMANOVÁ, V., 2022. *Dítě mezi otcem a matkou*. Praha: EEZY. ISBN 978-80-908391-8-2.

MATOUŠEK, O. a kol., 2015. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.

RUDOLPH, J., 2010. *Jsi moje dítě. Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. ISBN 978-80-254-8250-6.

SOBOTKOVÁ, I., 2007. *Psychologie rodiny*. 2., přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-7367-250-8.

Vedoucí práce:

PhDr. Tomáš Beneš

Katedra sociální práce a speciální pedagogiky

Datum zadání práce:

21. června 2023

Předpokládaný termín odevzdání: 26. dubna 2024

L.S.

prof. RNDr. Jan Pícek, CSc.
děkan

Mgr. et Mgr. Lenka Nádvorníková,
Ph.D.
garant studijního programu

Prohlášení

Prohlašuji, že svou bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně jako původní dílo s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Jsem si vědoma toho, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu Technické univerzity v Liberci.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti Technickou univerzitu v Liberci; v tomto případě má Technická univerzita v Liberci právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Současně čestně prohlašuji, že text elektronické podoby práce vložený do IS/STAG se shoduje s textem tištěné podoby práce.

Beru na vědomí, že má bakalářská práce bude zveřejněna Technickou univerzitou v Liberci v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů.

Jsem si vědoma následků, které podle zákona o vysokých školách mohou vyplývat z porušení tohoto prohlášení.

Poděkování

Děkuji vedoucímu bakalářské práce PhDr. Tomáši Benešovi za připomínky a trpělivost.

Dále děkuji všem respondentům za otevřenost a jejich čas.

Děkuji své rodině i svým kolegům a přátelům za podporu a vstřícnost. Nejvíce děkuji své dceři, která mě motivovala ke studiu na vysoké škole a k napsání této bakalářské práce.

Anotace

Bakalářská práce se zaměřuje na sociální práci s rodinou v rozvodu. Je rozdělena na teoretickou a empirickou část. Teoretická část se zabývá popisem rodiny a jejich základními funkcemi, uzavřením a rozvodem manželství a následnou péčí o dítě. Je blíže specifikována práce sociálního pracovníka jako kolizního opatrovníka, který zastupuje dítě u soudu. Autorka popisuje i sociální práci s osamocenými rodiči, poradenské služby a krizovou intervenci.

V empirické části je popsán kvalitativní výzkum, který byl veden formou polostrukturovaných rozhovorů a jejich následným zpracováním. Autorka vedla rozhovory s rodiči, jejichž dítě zastupoval sociální pracovník OSPOD jakožto kolizní opatrovník. Cílem bakalářské práce bylo přiblížit jeho práci s rodinou v rozvodovém řízení a následnou spolupráci s dalšími odborníky a sociálními pracovníky.

Klíčová slova

Rodina, rozvod, péče o dítě, sociální práce s rodinou, sociálně-právní ochrana dětí, kolizní opatrovník.

Abstract

This bachelor's thesis is focused on social work with divorcing families. It is divided into theoretical and empirical parts. The theoretical part describes the family and its essential functions such as entering marriage, divorce of marriage, and childcare. Special focus here is on the work of the social worker as guardian ad litem, i.e., a representative of the child in court. The author also describes social work procedures with single parents, counseling services, and crisis intervention.

The empirical part contains a qualitative research study, which consists of semi-structured interviews and their subsequent analysis. Interviews were conducted with parents whose child was represented by a social worker from OSPOD (Authority for Social and Legal Protection of Children) in the role of guardian ad litem. The aim of the bachelor's thesis is to provide insight into the social worker's role in divorce proceedings and subsequent collaboration with other professionals and social workers.

Keywords

Family, divorce, childcare, social work with families, social and legal protection of children, guardian ad litem.

Obsah

Úvod	6
Teoretická část.....	8
1 Rodina.....	8
1.1 Historie a současnost rodiny	10
1.2 Funkce rodiny	11
2 Rozvod manželství rodičů nezletilých dětí.....	14
2.1 Manželství	14
2.2 Rozvod manželství	15
2.2.1 Typy rozvodů	16
2.3 Formy péče o dítě.....	17
2.3.1 Výlučná péče jednoho z rodičů.....	18
2.3.2 Společná péče.....	19
2.3.3 Střídavá péče	19
2.4 Cochemská praxe.....	20
2.5 Přání a zájem dítěte.....	21
2.6 Dopad rozvodu rodičů na dítě	22
3 Sociální práce s rodinou	23
3.1 Sociálně-právní ochrana dětí.....	24
3.1.1 Legislativní rámec	24
3.1.2 Role sociálního pracovníka OSPOD.....	25
3.1.3 Sociální práce s osamocenými rodiči.....	27
3.1.4 Poradenské služby	28
3.1.5 Krizová intervence	29
Empirická část.....	31
4 Cíl práce.....	31
5 Výzkum	31
5.1 Výběr respondentů.....	32
5.2 Výzkumné otázky.....	33
5.3 Interpretace dat z průzkumu	34
6 Diskuze	42
7 Návrh opatření	44
Závěr.....	46
Zdroje	48
Seznam příloh.....	51

Seznam zkratk:

OSPOD – Oddělení sociálně-právní ochrany dětí

Úvod

Bakalářská práce se zabývá sociální prací s rodinou v rozvodovém řízení, tedy především sociálně-právní ochranou dětí. Autorka si toto téma vybrala na základě svých životních zkušeností a praxe, kterou absolvovala během tříletého studia. Sama si jako rodič prošla nelehkým procesem, kdy soud musel určit, komu bude do péče svěřeno její dítě, jehož práva zastupoval kolizní opatrovník ze sociálně-právní ochrany dětí. Právě proto si vybrala svou stáž na tomto oddělení, aby práci kolizního opatrovníka poznala i z jeho pohledu. A poté se rozhodla, že své zkušenosti využít právě v této bakalářské práci.

Cílem bakalářské práce je poznat práci sociálního pracovníka s rodinou v rozvodovém řízení. Vzhledem k tomu, že již byla napsána spousta prací, které zkoumají tuto činnost přímo z pohledu sociálního pracovníka, autorka se rozhodla, že popíše zaměstnání a jednání kolizního opatrovníka z pohledu rodičů. Nejideálnější by byl názor dítěte, ale vést rozhovory s malými dětmi není v tomto případě možné. Prvotní návrh byl uskutečnit rozhovory s již dospělými respondenty, kteří si jako děti prošli rozvodem rodičů a chtěli by se podělit o to, jak probíhalo jednání kolizního opatrovníka, popřípadě dalších sociálních pracovníků. Nicméně takový výzkum by nebyl aktuální. I práce kolizního opatrovníka a pohled na tradiční rodinu se v průběhu času mění.

V teoretické části nejprve autorka popisuje rodinu z mnoha pohledů odborníků a její základní funkce, ve stručnosti porovnává historii a současnost rodiny. Ve druhé části se věnuje výběru životního partnera a uzavření manželství, rozvodu manželství z právního i lidského hlediska a zmiňuje typy rozvodů. V této kapitole se nachází také důležitá část věnovaná porozvodové péči o dítě. Je zde popsána výlučná péče jednoho z rodičů, střídavá i společná péče. Neopomíná ani Cochemskou praxi, která se však v České republice mnoho nevyužívá. Zmíněn je i dopad rozvodu na dítě a přání dítěte. V poslední kapitole teoretické části je popisována sociální práce s rodinou a sociálně-právní ochrana dětí. Je zde uveden legislativní rámec i popis role kolizního opatrovníka a podstatné zásady při komunikaci s dítětem. Mezi důležité sociální služby pro rodinu v rozvodu patří také poradenské služby a krizová intervence, které jsou uvedeny v závěru teoretické části.

V empirické části je uveden cíl práce a podrobněji popsán výzkum a výběr respondentů. Autorka si pro svou práci zvolila kvalitativní výzkum formou polostrukturovaných rozhovorů. Předem si stanovila základní seznam otázek, během rozhovorů se však dále doptávala na další podstatné informace pro výzkum. Odpovědi na otázky rozdělila do několika okruhů, kterými se blíže zabývala v interpretaci dat z průzkumu. Dalšími kapitolami empirické části bakalářské práce je diskuze, kde autorka porovnává teoretickou část s výpovědi respondentů a návrh opatření, ve kterém uvádí své vlastní nápady na zdokonalení práce sociálního pracovníka, aby měl celý proces co nejmenší negativní dopad na dítě, což by mělo být společným přáním a cílem jak rodičů, tak kolizních opatrovníků.

Teoretická část

„Oženit se, založit rodinu, přijmout všechny děti, jež přijdou, zachovat je na tomto nejistém světě a dokonce, bude-li to možné, je trochu vést, to je podle mého přesvědčení nejzazší meta, jíž může člověk dosáhnout.“

Franz Kafka

1 Rodina

Na otázku, co je to rodina, nám jinak odpoví pedagog, sociální pracovník, právník, jinak sociolog nebo demograf. V této kapitole se zaměříme na charakteristiku rodiny z různých úhlů pohledu odborníků různých profesí.

Světově uznávaný dětský psycholog Zdeněk Matějček (1994, s. 15) tvrdí, že rodina je nejstarší lidskou společenskou institucí, která vznikla z přirozeného pohlavního pudu, který vede k rozmnožování, a především z potřeby o potomky pečovat, starat se o ně, vychovávat, učit, vzdělávat a připravovat pro život.

Dle Matouška (2003, s. 187) je rodina skupina lidí spojena pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků v případě adopce. Její hlavní funkcí je emocionální podpora a výchova dětí.

Rodina dítěti poskytuje jeho první životní zkušenosti. Rodiče se starají nejen o tělesné blaho a zdravý vývoj dítěte, ale i jeho socializaci, tedy začlenění do společnosti. Dítě se ve vztazích rodičů učí to, co později uplatní ve vztazích se stále se rozšiřujícím okruhem osob (Říčan 2013, s. 267).

Pro dítě je to jakýsi svět v malém, přirozeném prostředí, ve kterém zažívá pocity bezpečí, lidem v něm důvěřuje. Nemůže od něj utéct, ovlivňuje ho po celý jeho život (Kern 2015, s. 156).

Rodina je nejdůležitější společenskou skupinou, je základem sociální struktury. Základní funkcí je reprodukce, přežití lidského druhu, výchova, přenos kulturních vzorů a zachování kulturní kontinuity (Sociologický slovník).

Lze ji považovat za institucionalizovaný sociální útvar nejméně tří osob, které jsou vzájemně spojeny pokrevním, adoptivním nebo sociálním vztahem. Struktura úplné rodiny je dána otcem, matkou a nejméně jedním dítětem. O neúplnou rodinu se jedná v případě, že jeden z rodičů v této skupině chybí (Geist s. 344–345).

Pokud se podíváme na rodinu jako na systém, můžeme o ni říct, že je to *soubor částí a vztahů mezi nimi*. Rodiny vytvářejí síť propojených vztahů, které se navzájem ovlivňují. Jsou adaptabilní, mění se na základě vnějších i vnitřních podnětů. Jejich otevřenost umožňuje schopnost reprodukce a schopnost změny. Právě míra otevřenosti a uzavřenosti rodinných systémů je velmi podstatná. V uzavřeném systému se členové rodiny mohou cítit bezpečněji, ale nedokáží reagovat na přicházející změny, bývají izolované a zranitelnější. Naopak otevřené systémy jsou přizpůsobivější, dokážou měnit nefunkční vzorce. „*Každý rodinný systém se skládá z několika subsystémů, z nichž nejpodstatnější je manželský či partnerský subsystém, subsystém rodič–dítě a sourozenecký subsystém. Manželský subsystém je základní, hraje ústřední roli ve všech vývojových fázích životního cyklu rodiny. Není pochyb o tom, že celkový úspěch jakékoli rodiny závisí do značné míry na schopnosti ženy a muže vypracovat si dobře fungující vztah. Způsob, jakým manželé činí společná rozhodnutí, jak zvládají konflikt, jak plánují budoucnost rodiny, jak si vzájemně uspokojují potřebu jistoty a sexuální potřeby aj., je určitým modelem interakce a intimity mezi mužem a ženou, který ovlivňuje i vývoj dětí*“ (Sobotková 2007, s. 24–27).

Z pohledu sociální politiky je rodina důležitá v krizových situacích, kdy si člověk sám nedokáže pomoci. Než vyhledá pomoc zvenčí, měla by mu zajistit oporu právě rodina. Je to tzv. princip subsidiarity. Jedná se spíše o morální hledisko než o povinnost. Pomoc ze strany rodiny není samozřejmostí a není vymahatelná. Avšak například v případě, že absolvent školy, který žije u rodičů, nemůže najít zaměstnání, musí se o něj postarat jeho rodina, stát finančně přispěje až ve chvíli, kdy je celková sociální situace v rodině špatná (Kaczor 2022, s. 18–19).

1.1 Historie a současnost rodiny

Ve všech společnostech byla vždy nejmenší jednotkou společenské organizace rodina. V době kamenné měla důležitou roli žena jako představitelka rodu, která mívala většinou jedno dítě z důvodu častého transportu za obživou. Až v době, kdy začali lidé trvale osidlovat a obhospodařovat území, získali muži vedoucí postavení ve společnosti, které si udržují dodnes. V této době začíná počet dětí v rodině stoupat.

V řecké patriarchální společnosti příslušely ženám obvyklé domácí práce, jejich postavení bylo podřízené, měly jen minimální vzdělání. Muže nutila společnost ke sňatku, aby z manželství vzešel mužský následovník rodu. Dítě bylo považováno za plnoprávnou bytost až ve chvíli, kdy dostalo jméno, což bývalo desátý den po porodu. Otec mohl dítě zavrhnout, shledal-li na něm nějakou viditelnou vadu. Dbalo se především na práva otců, nikoliv matek a dětí.

Ve starověkém Římě bylo v právním kodexu zakotveno, že rodina je základní jednotkou společnosti. Ženy tu měly lepší postavení než v Řecku. Nejen, že bývaly vzdělané, ale mohly se angažovat i v politickém životě (Matoušek 1993, s. 14–18).

Do 19. století nebyvalo založení rodiny individuální volbou, ale zakládaly se kvůli státu. Ve středověku bylo dokonce nutné mít k založení rodiny i souhlas vrchnosti. Sňatky se uzavíraly z ekonomických důvodů, nikoliv z lásky a vzájemné náklonosti. Rodina je tzv. výrobní jednotkou, obdělává půdu, stará se o dobytek nebo provozuje řemeslo. Trvá nadřazené postavení muže, podřízená role ženy a necitelnost vůči čerstvě narozeným dětem. Až v době romantismu začal být kladen důraz na cit a prožívání.

Během průmyslové revoluce docházelo v rodině k významným změnám. Dochází k citelnějšímu rozdělení a vymezení ženských a mužských rolí. Děti do 14 let musí plnit povinnou školní docházku, muži a starší děti pracují a ženy zůstávají v domácnosti. Rodina je považována za zdroj pracovní síly, proto začínají vznikat první sociální systémy (Fabián 2021, s. 133).

Ve 20. století začaly ženy pracovat a rozšířila se antikoncepce. To hodně zasáhlo do dosud tradičního modelu rodiny. Dnešní rodiny již nejsou zakládány kvůli reprodukci, ale aby partneři uspokojili své vlastní citové a emocionální potřeby. V rozvinutých západních zemích se rodí dětí čím dál méně. Lidé v dnešní době hodně zvažují, zda přivést na svět dítě, které je náročné na čas i finance. Zároveň přibývá počet neúplných rodin, kdy

nejčastěji bývá jediným pečovatelem matka, což bylo ještě donedávna pro ženu ostuda a určité stigma představoval i samotný rozvod.

Žena se stává ekonomicky soběstačnou, před sto lety by samotná matka neměla šanci uživit své děti. Po roce 1990 se rapidně zvýšil počet dětí narozených do neúplné rodiny. Dříve většina těchto matek měla nižší vzdělání i nižší věk. V dnešní době však nejsou výjimkou zralé, vzdělané a finančně nezávislé svobodné matky.

Klade se důraz na mateřskou a rodičovskou lásku, vědci přicházejí s tím, že dítě vnímá citové projevy už v předporodním období. Je pro něj důležité vyrůstat v harmonickém prostředí. Pevné rodičovské pouto je důležité pro zdravý psychický vývoj každého člověka.

V dnešní moderní společnosti je normou odkládat sňatky a rození dětí, popř. legální sňatek vůbec neuzavírat. Zvyšuje se rozvodovost, naopak se snižuje počet dětí v rodině. Někteří lidé se rozhodují, zda vůbec do této nejisté doby mají potomka přivést. Důvodem často bývají ekologické změny, globální oteplování, nedostatek vody, války, nemoci, politická situace, nedostatek financí (Matoušek 2008, s. 182–186).

1.2 Funkce rodiny

Každá rodina by měla plnit určité funkce pro zdravý vývoj dítěte. Ideální je, pokud rodina plní veškeré funkce, kterým se v této kapitole budeme věnovat.

Biologicko-reprodukční funkce

Hlavní funkcí rodiny bylo vždy zajištění potomstva jak pro své uspokojení touhy po dítěti, tak pro společnost, aby přežila. Dříve byla sexualita spojena pouze s plozením dětí, ale sexuální revoluce v 60. letech 20. století oddělila sexualitu od manželství. Ženy začaly užívat antikoncepci a sex před svatbou byl legitimizován (Havlík, Kořa 2002, s. 68).

Ochranná funkce

Rodina zajišťuje dítěti útočiště před světem a vytváří pro něj pocit bezpečí a jistoty, tedy domov. To je důležité pro zdravý vývoj každého jedince. Ten pak dokáže zdravě řešit problémy a krize, které v jeho životě nastanou (Fabián a kol. 2021, s. 21).

Výchovná funkce

Tato funkce zajišťuje vytváření hodnot a norem v rodině a ve společnosti. Člověk si prostřednictvím výchovy v rodině utváří svůj vlastní specifický životní styl a způsob života, který se vrývá do společnosti. Není to tak, že by pouze rodič působil výchovně na dítě. Jedná se o vzájemnou interakci, ve které působí jeden na druhého (Matějček 1994, s. 40).

Každé dítě má nárok na základní stravu, ubytování, ošacení, zdravotní péči a přístup ke vzdělání. Styl výchovy však může mít každá rodina odlišný. Někdo dává přednost tradiční výchově, někdo upřednostňuje liberálnější přístup. Ideální je najít takovou rovnováhu ve výchově, kdy si rodina dokáže udržet své hodnoty a zároveň dává prostor dítěti vytvářet si své vlastní názory (Havlík, Koťa 2002, s. 73–74).

Emocionální funkce

Tato velice důležitá funkce uspokojuje citové potřeby. Každý člověk má potřebu city přijímat i dávat. Ve zdravě fungující rodině se city naplno sdílejí a prožívají. Jak již bylo zmíněno, dříve nebyl na city brán zřetel, rodina měla čistě reprodukční funkci, ale nyní je emocionální funkce na vzestupu a je na ni brán čím dál větší zřetel (Thelenová 2013, s. 20).

Chceme-li, aby se dítě zdravě vyvíjelo po stránce citové a duševní, mělo by vyrůstat ve stálém a vřelém prostředí, musí cítit, že je bezpodmínečně přijímáno.

Ne všichni rodiče umí být ve vztahu ke svým dětem empatičtí. Důvodem může být vrozená povahová vada nebo deprivace v původní orientační rodině. Rozvoj vztahu může komplikovat např. handicap nebo temperament dítěte (Matoušek 1993, s. 60–61).

Ekonomická funkce

Rodinná dělba práce byla po staletí důležitá pro přežití. Průmyslová revoluce však začala likvidovat rodinná hospodářství a z hospodářů a řemeslníků se postupně stávali dělníci a zaměstnanci. Ženy z nižších vrstev začaly vykonávat práci služby nebo dělnice, aby pomohly uživit rodinu. Ženy ze střední vrstvy začaly bojovat za emancipaci, za svá práva na vzdělání a rovné příležitosti k zaměstnávání. V dnešní době se všichni ženou za úspěchem, kariérou a vyděláváním peněz, rodina a její tradiční hodnoty ustupují do pozadí (Havlík, Kot'a 2002, s. 71–73).

V sociální politice je důležitý princip subsidiarity, který s tímto tématem úzce souvisí. Dle tohoto principu by si v těžké životní situaci měl každý nejdříve pomoci sám, poté se obrátit na svou rodinu, která má morální povinnost pomáhat svým členům. Bohužel tato pomoc není právně vymahatelná, záleží na soudržnosti, blízkosti a vzájemné odpovědnosti každé rodiny (Krebs 2015, s. 37).

Dle Fabiána (2012, s. 21) je důležité, jakou finanční gramotnost si přinesli rodiče do manželství ze své primární rodiny. Ekonomická stabilita domácnosti závisí především na vzdělání a zaměstnání. Ovlivňuje kvalitu bydlení, stravy, oblečení i kulturního vyžití.

2 Rozvod manželství rodičů nezletilých dětí

V této kapitole autorka přiblíží, co je to manželství a rozvod, a to i z právního hlediska. Zaměřuje se především na formy péče o dítě a jeho pozitivní i negativní dopady na něj. Zmiňuje Cochemský model, který má své kořeny v Německu a začíná se pomalu dostávat do povědomí a praktikovat i v České republice.

2.1 Manželství

Manželství je dle Matouška (2003, s. 104) svazek mezi mužem a ženou, který je legitimizovaný právem nebo náboženstvím. Účelem je založení rodiny a výchova dětí.

V České republice může uzavřít manželství pouze osoba zletilá, popřípadě může zažádat o povolení soud, pokud už dovršila 16 let věku. Potom má práva a povinnosti stejně jako osoba zletilá.

Na manželství můžeme také nahlížet jako na soustavu smluv. Není to pouze smlouva mezi jednotlivci, ale spadají do ní i široké rodiny. Nejprve rodina podporuje novomanžele, aby jim usnadnila společný start do nového života, později očekává jejich solidaritu a případnou pomoc ve stáří. Manželství je hospodářskou jednotkou, partneri by se na sebe měli spolehnout v době, kdy jeden z nich nemá možnost vydělávat. Muž by měl ženu ekonomicky podporovat v době mateřství, žena muže, když je např. nemocný nebo ztratil práci. Očekávají od sebe bezvýhradnou solidaritu. Rozvodem většinou dochází ke zchudnutí obou partnerů.

Manželství je také smlouvou mezi občany a státem. Manželé jsou oddáváni úředníkem státu, stejně tak rozváděni. Stát jim pomáhá v rámci sociální politiky formou daňových úlev, dávek a půjček. Zároveň očekává, že budou mít děti, a že je budou řádně vychovávat tak, aby je nemusel zastupovat stát či nějaká organizace. Manželství je i smlouva s přírodou. Chce, aby se lidstvo množilo a zabránilo tak vyhynutí (Matoušek 2010, s. 57–58).

Při volbě životního partnera hraje roli naše očekávání a představy o ideálním protějšku. Muži napříč všemi kulturami upřednostňují vzhled a mládí partnerky. Žena zase očekává, že ji a jejich potomky muž finančně zajistí. Obě pohlaví očekávají od toho

druhého, že s ním založí stabilní a prosperující rodinu. Počáteční zamilovanost a zaslepenost usnadňuje rozhodování o manželství, ale zároveň nedokážeme vidět partnera realisticky se všemi jeho chybami a chováním, které nám později může nevyhovovat (Matoušek 1993, s. 51–52).

Oproti dřívějším domluveným sňatkům se lidé v dnešní době berou na základě vzájemné sympatie, náklonnosti a lásky. Činí tak tedy z vlastní volby. Rizikem však může být výrazně lišící se prostředí původních rodin partnerů, především co se týká úrovně vzdělání a sociálního postavení. Dalším rizikem může být, když jeden nebo oba manželé pochází z nestabilní či rozvedené rodiny, když zažívali neradostné dětství. Významným motivem k uzavření manželství může být i nechtěné těhotenství. Partneri cítí povinnost vytvořit svému dítěti harmonické rodinné prostředí, i když od vztahu očekávají něco jiného. Často zůstávají lidé v manželství právě jen kvůli dětem.

Čím více jsou naše ideály a očekávání abstraktnější, tím spíš se mohou konkretizovat a naplňovat v průběhu manželství. Očekávání neustálé zamilovanosti a harmonického domova může vést k prvním krizím manželství. Teprve překonávání problémů prověří, zda je manželství stabilní, a zda se partneri na sebe mohou spolehnout (Plaňava 1994, s. 19–22).

2.2 Rozvod manželství

Zánik manželství je definován v novém Občanském zákoníku, díl 5.

§ 755

- (1) Manželství může být rozvedeno, je-li soužití manželů hluboce, trvale a nenapravitelně rozvráceno a nelze očekávat jeho obnovení.*
- (2) Přesto, že je soužití manželů rozvráceno, nemůže být manželství rozvedeno, byl-li by rozvod v rozporu*
 - a) se zájmem nezletilého dítěte manželů, které nenabylo plné svéprávnosti, který je dán zvláštními důvody, přičemž zájem dítěte na trvání manželství soud zjistí i dotazem u opatrovníka jmenovaného soudem pro řízení o úpravu poměrů k dítěti na dobu po rozvodu, nebo*

b) se zájmem manžela, který se na rozvratu porušením manželských povinností převážně nepodílel a kterému by byla zvláště závažná újma s tím, že mimořádné okolnosti svědčí ve prospěch zachování manželství, ledaže manželé spolu již nežijí alespoň po dobu tří let.

(3) Mají-li manželé nezletilé dítě, které není plně svéprávné, soud manželství nerozvede, dokud nerozhodne o poměrech dítěte v době po rozvodu manželů.

Soud nejprve zjišťuje příčiny rozpadu manželství. Pokud s rozvodem souhlasí i druhý z manželů, soud manželství rozvede i bez zjišťování těchto příčin, ale musí být splněny určité podmínky: manželství trávající jeden rok, kdy pár spolu již půl roku nežije; pokud mají nezletilé dítě, musí se dohodnout o úpravě poměrů ještě před rozvodem a tuto dohodu již schválil soud; manželé se předem dohodli na úpravě majetkových poměrů, bydlení, případně na výši výživného. Všechny tyto dohody musí být předloženy soudu písemně s úředně ověřenými podpisy (Zákony pro lidi 2023).

Současná společnost, která žije v uspěchaném a ctižádostivém světě, prožívá velkou krizi ve vztazích. Ta vede k čím dál častějším rozvodům a rozpadům rodiny. Lidé ztrácí smysl života, bezpečí domova, vyhledávají odbornou pomoc v terapeutických klinikách a psychologických poradnách. *Významovost domova v existenciální rovině je základem ve smyslu možnosti pobývání ve společenství světa.* Rodina je důležitá pro zrání dítěte, pro zvládání překážek a krizí, pocit bezvýhradného přijetí a citového zázemí. Děti nedokáží pochopit složité vztahy dospělých a trpí rozchodem svých rodičů a ztrátou bezpečného domova (Podzimek 2015, s. 47–48).

2.2.1 Typy rozvodů

Opuštění partnera, aniž by byla navázána silnější vazba

Většinou se jedná o krátké vztahy mladých lidí, kteří uzavřeli sňatek z důvodu nechtěného těhotenství. U starších lidí se může jednat o uzavření manželství krátce po rozvodu, z kterého se ještě nevzpamatovali.

Vyústění prvních krizí

Nejčastěji dochází k prvním vážným krizím po narození dítěte. U matky dochází k tzv. ponorkové nemoci, kdy se nepřetržitě stará o dítě. Otec musí rodinu ekonomicky

zajistit, vrací se z práce unavený a vyžaduje od ženy, aby byla domácnost uklizena, aby bylo řádně postaráno o dítě, aby bylo uvařeno. Dochází k nepochopení z obou stran. Řešením může být nevěra jednoho z partnerů, jež spustí právě rozvod. V České republice došlo k velké první rozvodové vlně ve 2. polovině devadesátých letech 20. století.

Odmítnutí partnera, u něhož se projeví rysy, které byly předtím málo zřetelné

Často dochází k rozvodu, když se projeví charakterové rysy partnera, které se předtím snažil potlačit a skrýt nebo je ten druhý nechtěl vidět. Z partnera se po čase může vyklubat žárlivec, patologický hráč, sociopat, workoholik nebo může mít hysterické rysy. Důvodem k rozvodu bývá i fyzické či psychické násilí, autoritativní vystupování, nedostatek zájmu o děti a další. Stává se, že se druhý partner na chování partnera adaptuje, vytváří si postupnou obranu, minimalizuje kontakt, žije ve strachu. Proces odpoutávání může být zdoluhavý a může vyústit v agresivní konfrontace. Nejhorší tento typ rozvodu snášejí dospívající děti.

Vyčerpání vztahu

Vyčerpání vztahu přichází s dospělostí potomků. Manželé se nedokáží adaptovat na soužití bez dětí, žili spolu stejným způsobem tak dlouho, že se neumí přeprogramovat na nové společné zájmy. Trpí syndromem prázdného hnízda. Reakce a poměry dětí se u tohoto typu rozvodu neřeší. Rozvádějící se dospělí mají již omezené možnosti v zakládání další rodiny, ať už jsou profesní, vztahové, věkové nebo zdravotní důvody (Matoušek 2010, s. 61–62).

2.3 Formy péče o dítě

Základním kritériem rozhodování soudu o péči je zájem dítěte, nikoliv rodičů. Soudy berou v potaz především pokrevní a citovou vazbu dítěte, zachování rodinných vazeb, schopnost zajistit dítěti zdravý emocionální i fyzický vývoj, vzdělávací a materiální potřeby. V neposlední řadě je důležité přání dítěte.

2.3.1 Výlučná péče jednoho z rodičů

Pro rodiče, kterému soud svěří dítě do výlučné péče, může být výchova nesmírně těžká, pokud se mu nedostane pomoci zvenčí. Musí sám zvládnout finančně zajistit své potřeby i potřeby dítěte, tedy chodit do zaměstnání a zároveň stíhat vyzvedávat ze školky či ze školy, věnovat se výchově a vzdělávání. Odlehčit mu může pomoc prarodičů dítěte, přátel, chůvy, pomocnice v domácnosti, popřípadě nový partner. Podstatné je, zda se na výchově a financování podílí i druhý rodič. Je důležité najít si čas jen sám pro sebe a na odpočinek, aby se rodič mohl naplno věnovat péči o dítě.

Někdy si rodič, který zůstane sám, udělá ze svého potomka osobního důvěrníka, kterému se svěřuje a vyžaduje od něj pomoc při řešení důležitých životních rozhodnutí. Pro dítě to může být vysokou psychickou zátěží. Jelikož svému rodiči plně důvěřuje, tuto roli důvěrníka přijme, působí potom často dospělým dojmem. Není to však dobré pro jeho zdravý vývoj a pro budování dalších vztahů (Kovářová a spol. 2022, s. 131–132).

Dítě do výlučné péče získává častěji matka. Je to dané především tím, že v naší zemi jsou stále rozděleny tradiční role, kdy chodí na mateřskou a rodičovskou dovolenou právě ona, má na starost domácnost i péči o dítě. Mělo by se také brát v potaz kojení. Čím dál častěji se začínají hlásit o svá práva otcové, kteří se snaží dokázat, že se o dítě dokáží postarat stejně dobře jako matka.

Styk s druhým rodičem určí soud, pokud se sami rodiče nedokáží mezi sebou dohodnout. Nejčastější variantou bývá každý druhý víkend, kdy druhý rodič tráví čas se svým dítětem od sobotního dopoledne do nedělního podvečera. Aby se tento společně strávený čas prodloužil, může si dítě vyzvednout již v pátek ze školky či školní družiny. Jednou za dva týdny, popřípadě každý týden bývá určen ještě všední den, nejčastěji středa, kdy se může dítě vidět se svým rodičem na dvě a více hodin, většinou dle věku a délky školního vyučování.

Další variantou je rozšířený styk, který může předcházet střídavé péči. Jedná se o styk v poměru 55 : 45. Rozšířený styk soud určuje především v případech, kdy se rodiče nedokáží mezi sebou dohodnout a nelze jim určit přímo střídavou péči, ale k té se to již blíží. Je to takový kompromis pro všechny. Ovšem druhý rodič má menší možnost rozhodování, musí platit výživné na dítě a eventuální sociální dávky jsou vypláceny rodiči, kterému je dítě svěřeno do péče (Novák a spol. 2015, s. 94–97).

2.3.2 Společná péče

Dle Havlové (2012, s. 24) je společná péče vhodná, pokud spolu rodiče vycházejí i po rozchodu, rozsah péče a předávání dětí je totiž ponechán čistě na dohodě mezi nimi. V soudním rozhodnutí se pak uvádí pouze, že bylo dítě svěřeno do společné péče rodičů. Většinou se pokračuje ve stejném rozsahu péče, který byl zaveden již před soudním jednáním, které musí předcházet samotnému rozvodu. Tato péče je pro dítě nejlepší a nejpřirozenější, protože do ní nezasahuje formálně nikdo zvenčí. Praktická je především, pokud je dítě již skoro dospělé nebo v případě, že rodiče po rozvodu zůstávají bydlet v jedné domácnosti společně se svými dětmi, ať už právě kvůli nim nebo z finančních důvodů. Dle ustanovení § 907 ods. 1 o. z. je ke svěření dítěte do společné péče souhlas obou rodičů (Právní prostor 2017).

2.3.3 Střídavá péče

Fenoménem posledních let je střídavá péče. Někteří lidé vidí v této možnosti spravedlivé řešení, jiní ji odsuzují s tím, že je to spíše řešení pro rodiče než pro dítě. Dítě by mělo mít jeden domov, kde se bude cítit v bezpečí. Zároveň ale má právo na oba své rodiče. Střídavou péči téměř vždy vyžadují otcové, matky bývají proti.

Střídavá péče by se měla zvážet v případech, kdy by pro dítě představovala nepřiměřenou zátěž a nebyla by v jeho zájmu. Například, když je dítě emočně labilní, vysoce fixované na jednoho z rodičů, trpí poruchou autistického spektra, vyžaduje speciální péči a další. Soud by tato kritéria měl brát vždy v potaz, aby se zdravotní a psychický stav dítěte ještě více nezhoršil. Dalším důvodem k zamítnutí střídavé péče by měla být nevhodná nebo nedostatečná komunikace mezi rodiči. Často rodiče mají potřebu řešit své spory právě přes dítě. Používají ho jako prostředek k boji mezi sebou a dítě tím samozřejmě trpí a může si nést následky po celý život (Kovářová, Havlíček 2022, s. 34–35).

Nejenže se může stát dítě prostředkem pomsty rodiče, který vyžaduje střídavou péči, aby tomu druhému ublížil, ale je třeba se na to podívat i z druhé stránky. Rodič, který tuto péči odmítá, se může pokusit eliminovat druhého rodiče ze života jejich společného dítěte. Snaží se omezit jejich vzájemná setkávání a může postupně docházet k syndromu zavrženého rodiče. Soudy mají těžkou práci posoudit, zda je střídavá péče pro danou rodinu

vhodná či ne. „*Musí vzít v úvahu právo obou rodičů podílet se na péči o jejich společné děti, ale zvláště musí zvážit, jestli je střídavá péče i bez souhlasu obou rodičů v zájmu daného dítěte*“ (Trávníček 2015, s. 8–9).

Výhodou střídavé péče je, že dítě nepřijde ani o jednoho rodiče a oba rodiče se mohou plně věnovat jeho výchově. Některým rodičům vyhovuje střídavá péče, protože mají více času na svou práci, osobní rozvoj a odpočinek.

Naopak nevýhodou může být například rozdílná výchova, což může být pro dítě matoucí. Co může mít dovoleno u jednoho rodiče, u druhého může být zakázáno. Častá také bývá manipulace ze strany rodiče a celé jeho rodiny. Snaží se poštvát dítě proti druhému rodiči a očernit ho. Úskalím také bývá, když se jeden z rodičů odstěhuje na větší vzdálenost, potom je těžké vybrat školu (Oláh 2016, s. 59–61).

Pokud dítě nemá vytvořený vztah s druhým rodičem, může být pro něj střídavá péče traumatizující.

2.4 Cochemská praxe

Střídavá péče může být součástí tzv. Cochemské praxe. Ta má počátky v Německu. Jedná se o sesíťovanou spolupráci různých odborných profesí, která má pomoci vyřešit spory rodičů po rozvodu, aby měl rozpad rodiny co nejmenší dopad na děti. Cílem je přimět rodiče k dialogu a řešit péči o děti tak, aby se mohli podílet na výchově oba ideálně rovným dílem. Do této praxe se zapojují advokáti, poradny, odbory sociální péče, soudci a soudní znalci. Každý má své kompetence a svou úlohu, ale zároveň se doplňují a fungují jako celek (Rudolph 2010, s. 19–23).

V praxi to znamená, že určený kolizní pracovník kontaktuje oba rodiče, upozorní je na rizika, která mohou mít špatný vliv na vývoj jejich dítěte, nabídne jim kontakty na další odborníky, kteří mohou pomoci znesvářené rodiče přivést k rozumnému řešení. Při právním řízení soudce pozorně vyslechne oba rodiče a informuje je o všech variantách porozvodové péče a může nařídít mediační jednání nebo doporučit rodinnou poradnu. Pokud soud stanoví znalce, ten by neměl zjišťovat, který z rodičů je pro dítě vhodnější, ale zdali jsou oba schopni výchovy. I advokáti mohou pomoci tím, že nebudou očerňovat druhého

rodiče, ale společně při mimosoudním jednání hledají nejlepší řešení ke spokojenosti všech zúčastněných (Oláh 2016, s. 48–51).

2.5 Přání a zájem dítěte

Dle judikatury jsou schopny děti vyjádřit se ke svému budoucímu výchovnému a rodinnému uspořádání již v 10 letech. Samozřejmě to záleží na rozumové a emoční vyspělosti dítěte. Po dosažení věkové hranice 10 let musí soud dítě vyslechnout a brát v potaz jeho přání, pokud tomu nebrání zvláště závažné okolnosti. Přání dítěte je vždy prioritou.

Zjišťování přání dítěte probíhá formou nepřímých otázek. Otázky by měly být pokládány neutrálním hlasem, aby dítě nepodněcovalo k odpovědím, o kterých si myslí, že je chce tazatel slyšet. Výslech probíhá v příjemném prostředí bez přerušování, je srozumitelný a neměl by trvat moc dlouho.

Soud musí brát v potaz, že dítě může být jedním nebo oběma rodiči manipulováno k takovým odpovědím, které vyhovují jim, a které nejsou přáním dítěte. Čím je dítě starší, tím bývá manipulace s ním těžší a míra ovlivnitelnosti se snižuje. Nicméně nelze opomenout, že zvláště v dospívajícím věku, mohou své výpovědi účelově měnit a snažit se tím vydírat své rodiče (Trávníček 2015, s. 43).

„Výbor OSN pro práva dítěte dle Ústavního soudu v Obecném komentáři č. 14 z 29. 5. 2013 o právu dítěte na to, aby jeho nejlepší zájmy byly předním hlediskem, formuloval následující faktory, které je nutné brát v potaz při formulování nejlepšího zájmu dítěte:

- *postoj dítěte (the child's views);*
- *identitu dítěte (the child's identity);*
- *zachování rodinného prostředí a udržování vazeb (preservation of the family environment and maintaining relations);*
- *péči o ochranu a bezpečí dítěte (care, protection and safety of the child);*
- *příslušnost dítěte ke zranitelné skupině dětí (situations of vulnerability);*
- *právo dítěte na zdraví (the child's right to health);*
- *právo dítěte na vzdělání (the child's right to education);*
- *zpravidla právo na to, aby bylo v péči obou rodičů“ (Trávníček 2015, s. 6–7).*

2.6 Dopad rozvodu rodičů na dítě

Pro každé dítě představuje rozvod rodičů velký stres, má strach, co bude dál, ztrácí své bezpečí a rodinné zázemí, které pro něj bylo doposud samozřejmostí. Rozpory mezi rodiči tento strach a úzkost ještě více znásobí. Dochází ke zhoršení vztahů i mezi dětmi a rodiči. Dítě je zmatené, pokud se rodiče navzájem pomlouvají, najednou má ignorovat člověka, kterého doposud respektoval a má ho rád. Dítě může mít pocit viny, že za rozchod může on sám, může trpět poruchami spánku a soustředění. Jeho smutek může vyústit až v agresi a odmítání poslušnosti vůči rodiči, o kterém si myslí, že rozpad rodiny zapříčinil. Často dochází ke zhoršení prospěchu ve škole nebo odmítání autorit ve školce. Starší děti si mohou vytvářet tzv. únikové cesty z reality za pomoci užívání alkoholu nebo omamných látek, sebepoškozování či delikventního chování (Matoušek 2015, s. 25–26).

Nejen na způsobu, jakým řeší rodiče rozvod, ale i na celkové odolnosti a momentálním psychickém stavu dítěte, záleží, jaké na něm rozchod rodičů zanechá následky. Rodiče i odborníci se mohou dopustit chyby tím, že řeší pouze následky viditelné, ale často dochází i k pozdějším problémům, které bychom s rozpadem rodiny nespojovaly (Kovářová a kol., 2022, s. 80–81).

3 Sociální práce s rodinou

„Sociální práce je společenskovední disciplína i oblast praktické činnosti, jejímž cílem je odhalování, vysvětlování, zmírňování a řešení sociálních problémů“ (Matoušek 2003, s. 213).

V historickém kontextu je sociální práce spojována s charitou a pomocí chudým. Nyní se sociální práce zaměřuje na nejrozumnější skupiny lidí. Může se jednat o práci s duševně nemocnými klienty nebo klienty s mentálním postižením, se starými lidmi, s uživateli drog, s rizikovou mládeží, s bezdomovci, s uprchlíky nebo právě s rodinou. V rodinné sféře se sociální práce zaměřuje především na zneužívané, týrané a zanedbávané děti, mnohaproblémové rodiny, rodiny v rozvodu a osamocené rodiče.

Dle Fabiána (2021. s. 21–58) vychází současná sociální práce z toho, že klient je expertem na svůj vlastní život, sám nejlépe ví, co potřebuje a pomoc sociálního pracovníka by měla směřovat k jeho samostatnosti a rozvoji potenciálu. Problémy řeší na úrovni celé rodiny a spoléhá na mezigenerační pomoc. Práce sociálního pracovníka spočívá v jeho osobní motivaci, znalosti teorie a zpracováním informací od klienta. Každý sociální pracovník by měl být důvěryhodný, profesionální, respektující, flexibilní a odborně vzdělaný. Měl by mít přirozenou autoritu a emoční inteligenci. Vždy musí dodržovat etický kodex. Ten je založen na lidských právech, sociální spravedlnosti, demokracii a na respektu ke každému člověku bez ohledu na jeho původ a vyznání.

3.1 Sociálně-právní ochrana dětí

Sociálně-právní ochrana dětí se na našem území vyvíjí již 150 let. Opuštěné a osiřelé děti byly umisťovány do sirotčinců, útulků, azylů a později do dětských domovů. Už tenkrát se ale vědělo, že pro dítě je nejlepší péče v rodině. Proto byly dětem vybírány pěstounské rodiny. Na základě zákona č. 1/1969 Sb. sociálně-právní ochrana dětí přešla pod nově zřízené Ministerstvo práce a sociálních věcí, pod které spadá dodnes (Novotná a spol. 2022, s. 13–20).

Orgán sociálně-právní ochrany dětí je státním orgánem, který hájí zájmy nezletilých dětí, zajišťuje jejich příznivý vývoj a výchovu. Snaží se o obnovení narušených funkcí rodiny. Řeší nevhodné zacházení s dítětem, domácí násilí, rozvod rodičů, mnohaproblémové rodiny, neplnění povinností plynoucích z rodičovské odpovědnosti, například školní docházku nebo nedostatečný zdroj obživy.

Zákon č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí zahrnuje ochranu práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu, oprávněných zájmů dítěte, směřuje k obnovení narušení funkcí rodiny, zabezpečuje náhradní rodinné prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině. V popředí je zájem dítěte, ochrana rodičovství, vzájemné právo rodičů a dítěte na výchovu a péči.

Orgány sociálně-právní ochrany jsou krajské úřady a obecní úřady s rozšířenou působností, ministerstvo, Úřad práce České republiky, obce a kraje v samostatné působnosti, komise pro sociálně-právní ochranu dětí a další pověřené právnické a fyzické osoby (Novotná a spol. 2022, s. 22–41).

3.1.1 Legislativní rámec

Sociálně-právní ochrana dětí je právně ukotvena zákony a mezinárodními dokumenty, které vycházejí především z Listiny základních práv a svobod a Úmluvy o právech dítěte. Nejlepší zájem dítěte je ukotven v Úmluvě o právech dítěte OSN z roku 1989, ratifikována byla v tehdejší České a Slovenské Federativní republice 7. ledna 1991 a byla publikována ve Sbírce zákonů pod číslem 104/1991 Sb. (Vláda České republiky 2021).

Dle Matouška (2016, s. 13) je pojem nejlepší zájem dítěte dosti komplikovaně vysvětlitelný, dochází zde ke konfliktu zájmu rodičů a dětí. Ty jsou odlišné v návaznosti na normy daných rodin, jejich kulturu a je proto obtížné tento pojem přesně definovat. Dle Nového občanského zákoníku mají být brány ohledy na „...osobnost dítěte, zejména na jeho vloh a schopnosti ve vztahu k vývojovým možnostem a životním poměrům rodičů, jakož i na citovou orientaci a zázemí dítěte, na výchovné schopnosti každého z rodičů, na stávající a očekávanou stálost výchovného prostředí, na citové vazby dítěte k jeho sourozencům, prarodičům, popřípadě dalším příbuzným i nepříbuzným osobám.“ Výchovné schopnosti rodičů se porovnávají především z hlediska zralosti a duševního zdraví, charakteru a mravních norem,

Dle zákona č. 359/1999 Sb. se sociálně-právní ochranou rozumí zejména:

- a) ochrana práva dítěte na příznivý vývoj a řádnou výchovu,
- b) ochrana oprávněných zájmů dítěte, včetně ochrany jeho jmění,
- c) působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny,
- d) zabezpečení náhradního rodinného prostředí pro dítě, které nemůže být trvale nebo dočasně vychováváno ve vlastní rodině (Novotná a spol. 2022. s. 22).

3.1.2 Role sociálního pracovníka OSPOD

„Odbornou způsobilostí k výkonu povolání sociálního pracovníka je: vyšší odborné vzdělání v oborech zaměřených na sociální práci a sociální pedagogiku, sociální pedagogiku, sociální a humanitární práci, sociální práci, sociálně-právní činnost, charitní a sociální činnost; vysokoškolské vzdělání minimálně bakalářského stupně ve studijních programech zaměřených na sociální práci, sociální politiku, sociální pedagogiku, sociální péči, sociální patologii, právo nebo speciální pedagogiku“ (Pemová, Ptáček 2022, s. 317).

Dle zákona č. 359/1999 Sb. bylo úkolem sociálního pracovníka zajistit dítěti bezpečné prostředí pro jeho výchovu. Pokud vnímal rodinu jako problémovou, byla považována za nepřítele dítěte a dítě bylo odebráno. To mělo být pro rodinu motivací ke zlepšení chování a lepších podmínek pro život dítěte.

Novelou tohoto zákona s platností k 1. 1. 2013 se mění pohled na rodinu jako na základní a nejlepší prostředí pro dítě a jeho vývoj. Ze sociálního pracovníka už není

prodloužená ruka státu a police, ale stává se rodinným poradcem a terapeutem, který motivuje rodiče ke změně způsobu života vhodném pro výchovu a zdravý vývoj dítěte. Zásadní změnou je, že se sociální pracovník neuchyluje k odebrání dítěte z nefunkční rodiny, ale snaží se rodinu napravit tak, aby byla vhodná a bezpečná pro dítě. Upřednostňuje se právo dítěte na rodičovskou výchovu. Pomoc je směřována ke změně sociální a ekonomické situace v rodině, protože se má za to, že socioekonomické problémy s sebou přinášejí dlouhodobý stres, který může vyústit v zanedbání nebo týrání dítěte (Fabián a spol. 2021, s. 27).

Dle Matouška (2016, s. 45–46) jsou pro sociálního pracovníka OSPOD důležité tyto kompetence. Měl by umět určit sociální problém rodiny a navrhnout jeho řešení. Jeho komunikace s klientem musí být srozumitelná, přiměřená k jeho věku a intelektu. Poskytuje přímou službu, jejímž cílem je vyřešení náročné životní situace, spolupracuje s jinými kompetentními odborníky, např. s lékaři, pedagogy, psychology, policisty nebo se soudci. Orientuje se v právním a ekonomickém rámci své profese. Vytváří individuální plán, pravidelně ho vyhodnocuje a podporuje jeho plnění. Měl by zvládnout zhodnotit ohrožení dítěte v rodině a zda je nutné dítě z rodiny odebrat. V případě, že není možná náprava, určit optimální náhradní péči.

3.1.2.1 Komunikace s dítětem

Dítě, se kterým chceme navázat kontakt, se musí cítit především bezpečně. Vhodné je domácí prostředí nebo místnost s hračkami a obrázky. Sociální pracovník si nejdříve musí získat důvěru, začíná se vyptávat na věci, které jsou dítěti příjemné, například na oblíbené hračky, pohádky, kamarády. Starších dětí se může vyptávat na jeho zájmy, sporty, oblíbené youtubery, počítačové hry a celkově na volnočasové aktivity. U malých dětí je důležité, aby byl přítomen pečující rodič a komunikace je vedena formou hry, např. za pomoci hraček a malování obrázků. Sociální pracovník nikdy nesmí pokládat otázky návodné, ale co nejvíce otevřené, aby dítě nenaváděl k odpovědím, které nemusejí být pravdou. Obecně je možný rozhovor pouze s předškolními a školními dětmi.

Mezi základní doporučení pro komunikaci s dítětem patří popravdě odpovědět na všechny otázky dítěte, které ho zajímají. Nic nezatajovat, vše mu zodpovědět s ohledem na jeho věk. Sociální pracovník by měl dítě ujistit, že veškeré jeho emoce, které rozvod rodičů doprovázejí, jsou naprosto v pořádku. Nechá ho vysvětlit danou situaci vlastními slovy.

Reaguje klidně a věcně, vyjadřuje podporu, respektuje soukromí a důstojnost dítěte. Informace, které získá, by měl předávat úzkému okruhu lidí pouze za účelem adekvátní podpory a pomoci dítěti. Nikdy nekritizuje rodiče nebo jinou pečující osobu, i když má pocit, že se o dítě nedokáže postarat nebo mu dokonce nějakým způsobem ubližuje. Rodičům zjištěné informace nesděluje (Ptáček a spol. 2023, s. 11).

Komunikace může být ztížena, pokud je dítě manipulováno jedním nebo oběma rodiči. Ti mohou navádět dítě proti druhému rodiči, se kterým se potom nechce vídat. Sociálního pracovníka vykreslí jako osobu, která jim ho chce odebrat a ublížit tak jemu i rodičům. Dítě má většinou naučené odpovědi, neinterpretuje svůj vlastní názor (Matoušek 2022, s. 43–45).

Je důležité přesvědčit dítě, že na rozvodu rodičů nenese žádnou vinu. Mělo by se mu to neustále opakovat a vysvětlit přiměřeně jeho věku, proč se rodiče rozvádějí, a jaké změny pro něj nastanou. Dítě musí vědět, že jeho rodiče tu pro něj budou oba, i když budou bydlet každý zvlášť. Rodiče by měli mít pochopení pro změny v jeho chování, zhoršený prospěch ve škole, pocity smutku a vzdoru a uzavření se do sebe (Matoušek a spol. 2022, s. 269).

3.1.3 Sociální práce s osamocenými rodiči

Osamělým rodičem rozumíme rodiče ovdovělého, rozvedeného nebo svobodného, který zároveň nežije se svým druhem a pečuje o jedno nebo více dětí. Nejčastěji to bývá žena, kdo zůstane sám se svým dítětem. Dítě tak přichází o důležitý mužský vzor v rodině. Nepřítomnost otce v rodině může způsobovat větší výchovné problémy v pubertálním věku. Pokud naopak chybí v rodině matka, je to většinou proto, že od rodiny odešla nebo jí soud z nějakého závažného důvodu nesvěřil dítě do péče. V době dospívání mohou mít otcové problémy s dcerami, protože jim připomínají ženu, která je opustila (Matoušek a spol. 2010, s. 43–44).

Pokud rodič, který má dítě ve výhradní péči, brání styku s druhým rodičem, může dojít k tzv. syndromu zavržení rodiče. Bývá to v případech sporných rozvodů, kdy se rodič stále ještě přes bolest a nenávist k bývalému partnerovi nepřenesl a dítě používá jako nástroj odplaty. Snaží se ho demonizovat a očerňovat tak, aby ho začalo nenávidět i dítě, což

může mít nedozírné následky a vztahy se už nikdy nemusí napravit. V takovém případě je nutné navrhnout rodinné poradenství (Rudolph 2010, s. 54).

Osamocené rodičovství s sebou nese rizika v podobě nezaměstnanosti, ekonomických problémů, shánění nového levného bydlení, sociální izolace a v návaznosti na to všechno může dojít až k sociálnímu vyloučení. Rodič může mít psychické zdravotní problémy a prožívá pocity beznaděje. Snaží se dítě i sebe finančně zabezpečit, ale často se mu to bez pomoci zvenčí nedaří. Navíc mívá méně času na věnování se dítěti. Pokud je žena na rodičovské dovolené, snaží se přivydělat si brigádami, ale zároveň musí zajistit hlídání dítěte. Pokud už děti chodí do školky či školy, hledá si práci pouze na ranní směny, což není jednoduché a spousta zaměstnavatelů odmítá matky samoživitelky, protože se bojí, že jejich děti budou často marodit. Druhý rodič by měl samozřejmě platit přiměřené alimenty, aby si dítě udrželo životní úroveň, na kterou bylo zvyklé. Bohužel spousta z rodičů výživné stanovené soudem neplatí a je jen těžko vymahatelné. Řešením může být zálohované výživné, podaná exekuce nebo trestní oznámení. Ale ani to často rodiče nepřiměje plnit svou povinnost vůči dítěti. Příjem rodiny ovlivňuje vzdělání, bydlení, zdravotní péči, zájmy dětí, kulturní vyžití i oblékání a stravování. Děti se mohou cítit mezi svými vrstevníky méněcenně, když nemohou z finančních důvodů chodit například na obědy a zájmové kroužky nebo se zúčastnit výletu či lyžařského kurzu.

3.1.4 Poradenské služby

Poradenských služeb mohou rodiče využít ve specializovaných institucích, pokud řeší problémy s výchovou dětí, rodinným soužitím nebo právě situací po rozvodu. Čím dál častěji využívají této služby pro obhajování zájmů a práv rodiny vůči jiným subjektům včetně státu. Posláním sociálního poradenství je vyřešit nebo alespoň zmírnit dopady aktuálních obtížných situací, které zrovna člověk prožívá a nedokáže si je vyřešit vlastními silami. Zároveň se snaží zprostředkovat další vhodnou odbornou pomoc. Existuje celá síť poradenských služeb, převážně nestátních. Zahrnuje nejen sociální pracovníky, ale i psychology, psychiatry, speciální pedagogy, právníky, lékaře různých odborností a mnoho dalších profesí. Na děti je zaměřeno poradenství především v oblasti zanedbávání péče. Poradenství probíhá dle McMahonova v několika fázích: *„1. navázání vztahu; 2. shromažďování informací, popis problému a jeho hodnocení; 3. stanovení cílů, plány jednání, intervencí,*

oslabení tíživosti situace; 4. vlastní průběh řešení, uskutečnění intervencí a smíření se s okolnostmi, které nelze ovlivnit; 5. zpětná vazba, zhodnocení průběhu práce a její závěr“ (Matoušek 2008, s. 84–89, 197).

Základními principy občanského poradenství jsou nestrannost, nezávislost, bezplatnost a diskrétnost. Jakákoliv diskriminace je nepřípustná. Pokud se stane, že je nestrannost nějakým způsobem ohrožena, může si klient zažádat o nového poradce nebo změnit poradenskou službu. Nejčastějším případem bývá, že se na poradce obrátí jako klient muž, který si chce zažádat o výlučnou či střídavou péči dítěte, ale občanský poradce si myslí, že na výchovu dítěte je nejlepší žena, tedy matka. Pokud není schopen se zachovat nestranně a má to vliv na jeho kvalitu poradenství, je jeho povinností odkázat svého klienta na jiného kolegu. Taktéž musí odkázat jednoho z rodičů na někoho jiného, pokud k němu přijdou pro radu oba dva. Bezplatně fungují tyto poradny dle zákona již od roku 2007. Diskrétnost a mlčenlivost je součástí etického kodexu každého sociálního pracovníka.

Základem je rozhovor, na který jsou sociální pracovníci občanských poraden školeni, aby dokázal klientovi efektivně pomoci. Nejdříve zjišťuje, v jaké fázi se klient nachází a co konkrétně potřebuje aktuálně vyřešit. Měl by umět vyhodnotit, zda je jeho cíl reálný a poté navrhne postupy k jeho dosažení (Schreilová in Matoušek 2015, s. 225–229).

3.1.5 Krizová intervence

Pro každého člověka je rozvod a soud o děti zátěžovou situací a v první fázi mu může pomoci krizová intervence. Nejprve se snaží se s tím vyrovnat sám nebo za podpory rodiny a přátel, ale pokud se ani tak nedokáže s krizí vyrovnat, měl by vyhledat odborníka pro krizovou intervenci. Zde je pomoc okamžitá. Jakékoliv odložení kontaktu a pomoci může být pro klienta nebezpečné, proto existují krizová centra, která fungují 24 hodin denně, telefonické linky bezpečí a krizová intervence na internetu. Měla by být tedy snadno dosažitelná. Odborník společně s klientem nastíní aktuální minimální cíl, který mu umožní zase normálně fungovat, rozumně uvažovat a nahlížet na svou situaci s nadhledem. Snaží se, aby nedošlo ke zhoršení stavu, odkáže ho na odborníky, kteří mu v jeho situaci dokáží pomoci. Pomoc v tomto případě může být i direktivní, pokud hrozí ohrožení zdraví nebo života klienta či jeho okolí nebo není schopný se orientovat v realitě. Krizový

intervent by měl být vyškolen rozpoznat varovné signály, které značí nebezpečí vyžadující okamžitý lékařský zákrok nebo zásah psychologa či psychiatra (Matoušek 2008, s. 129–131).

Dle Matouška (2008, s. 124) můžeme krizi rozdělit na zjevnou, kdy si člověk uvědomuje, že se v ní nachází a potřebuje pomoc zvenčí nebo latentní, kdy si naopak problém nechce připustit a ten může později vést k různým nemocem, přílišnému pracovnímu nasazení, úniku za pomoci alkoholu nebo jiných návykových látek. Krizi také rozdělujeme na akutní, kam může patřit právě reakce na rozpad vztahu nebo chronickou, která může trvat měsíce i roky, aniž by si to člověk uvědomoval nebo připouštěl. Sem patří například nedořešené vztahy a konflikty z bývalého manželství nebo domácí násilí.

Krizová intervence bývá důležitá i pro děti, kterým se rodiče rozvádí. Kromě již zmíněné linky bezpečí a online pomoci existuje řada organizací a projektů, které se zaměřují pouze na děti a řešení jejich problémů. Patří sem například organizace Nomia a další dětská krizová centra.

Podle Matějčka (2002) neexistuje dítě, které by rozpadem rodiny netrpělo. Jen reakce bývají různé s ohledem na věk dítěte a jeho osobnost i pohlaví. Malé děti jsou na rodičích závislé, ty starší již mají vytvořenou určitou obranyschopnost vůči stresu, ale některé jejich obranné strategie je mohou poškozovat.

Empirická část

4 Cíl práce

Cílem této bakalářské práce je popsat roli sociálního pracovníka OSPOD s rodinou v rozvodovém řízení. Bylo napsáno již mnoho prací, ve kterých byli respondenty právě sociální pracovníci. Právě proto se autorka práce rozhodla poznat jejich práci z pohledu rodičů, kteří s nimi v době rozvodu přišli do kontaktu. Je zajímavé poznat jejich konání také z druhé strany. Před každým rozvodem manželství, ve kterém jsou děti, se rodiče setkávají se sociálním pracovníkem z oddělení Sociálně-právní ochrany dětí, který se stává kolizním opatrovníkem, aby nezávisle zastupoval jejich dítě u soudu.

5 Výzkum

Pro výzkum si autorka vybrala kvalitativní výzkum formou polostrukturovaného rozhovoru. Měla za to, že bude lepší osobní setkání, aby získala co nejpřesnější informace, a mohla se doptávat dále. Lidé bývají při osobním setkání otevřenější a autorka si myslela, že získá pravdivý a upřímný pohled rodičů na práci pracovníka sociálně-právní ochrany dětí. Při dotazníkovém šetření by pravděpodobně neměla podrobnější informace, a už vůbec ne osobního rázu.

Kvalitativní výzkum na rozdíl od kvantitativního umožňuje přesný a podrobný vhled do problému, zkoumá fenomén v přirozeném prostředí, dává prostor k navrhování teorií a hledání souvislostí, jde více do hloubky. Nevýhodou však může být časová náročnost a osobní předpojatost a preference výzkumníka (Hendl 2016, s. 48).

Polostrukturovaný rozhovor je předem připravený rozhovor, který se však může v závislosti na respondentovi a situaci měnit a je možné přidávat otázky, důležité však je, aby byly položeny všechny otázky, které měl výzkumník připraven. Kombinuje tedy výhody strukturovaného rozhovoru, který se striktně drží předem připravených otázek a neformálního rozhovoru. Komunikace bývá uvolněnější a osobnější (Reichel 2009, s. 111–112).

Rozhovory měly probíhat v únoru a březnu 2024, ale bohužel se autorce nepodařilo v tomto termínu sejít se se všemi respondenty. Nejen, že ona sama je značně vytížená, ale jak bylo popsáno v teoretické části, svobodní rodiče mají málo volného času, bylo tedy těžké vše časově skloubit dohromady. Chvillemi to vypadalo skoro jako nemožné. Poslední dva rozhovory dokonce proběhly až začátkem dubna. Rozhovory probíhaly na různých místech, u autorky nebo u respondentů doma, v restauraci v době, kdy bylo málo hostů, některé dokonce online. Důležité bylo soukromí a takové prostředí, aby se respondent nebál mluvit o citlivých věcech, které se týkali především jeho dětí. Rozhovory byly nahrávány, přepisovány a následně zpracovány v interpretaci výzkumu. Autorka hledala společné znaky otázek, podle kterých je třídila do tematických okruhů.

5.1 Výběr respondentů

Základním kritériem pro výběr respondentů je charakter tématu vzhledem ke zjišťovanému problému. Je podmíněný cíli výzkumu. Výzkumník respondenty vybírá do té doby, dokud nemá odpověď na výzkumnou otázku. Výběr respondentů je klíčovým prvkem výzkumu, protože ovlivňuje sběr a kvalitu dat i doslovnou citaci při interpretaci výsledků. *V každém kvalitativním výzkumu znamená nejlepší výběr takový, který poskytuje bohaté a autentické údaje k vytvoření nových pohledů nebo případně nové teorie. Počet osob nemusí být rozsáhlý, ale musí být dobře zvolený, aby poskytl potřebné informace* (Mišovič 2019, s. 40–45).

Vzhledem k tomu, že se dnes rozvádí zhruba 50 % manželství, autorka zná ve svém okolí dost respondentů, se kterými mohla vést rozhovory. Vybírala si je z různých sociálních skupin, z různých prostředí, ať už z okolí bydliště, školy, práce a zároveň dbala na to, aby se nezaměřovala pouze na určitou obec. Mohlo by se stát, že by všichni respondenti měli stejného kolizního opatrovníka, a tedy hodně podobnou zkušenost. Autorce šlo především o rozmanitost a zkušenosti s různými sociálními pracovníky. Jedná se tedy o cílený výběr respondentů.

Aby byl výzkum genderově vyvážený, vybrala autorka k rozhovoru tři ženy a tři muže. Bylo jednodušší oslovit muže, ti se o své zkušenosti s rozvodem chtěli podělit. Ženy byly opatrnější, pravděpodobně proto, že jsou zranitelnější a možná se s rozvodem stále ještě nedokázaly vyrovnat, ale nakonec se rozmluvily a bylo získáno mnoho užitečných

informací pro tuto práci. Autorka totiž vybírala respondenty, kteří mají zkušenosti s OSPOD v nedávné době, aby byl výzkum aktuální.

5.2 Výzkumné otázky

Výzkumné otázky autorka vybírala tak, aby zjistila, jak práce sociálních pracovníků sociálně-právní ochrany dětí probíhá, tedy především jak jej vnímají rodiče, jejichž děti zastupují.

Autorka se v odpovědi na první otázku potřebuje dozvědět, zda byl sociální pracovník dítěti přidělen jako kolizní opatrovník před soudním jednáním nebo jestli jej respondent vyhledal sám s prosbou o pomoc. Domnívá se totiž, že pokud jeden z rodičů nebo dokonce oba osloví pracovníka z oddělení sociálně-právní ochrany dětí dříve, než jim je jako kolizní opatrovník přidělen, bývá to složitý rozvod, který může mít neblahý vliv na děti. V této chvíli by měl sociální pracovník zbystřit a jednat především v zájmu dítěte tak, aby se ho spory rodičů dotkly co možná nejméně.

Celkově byl první okruh otázek zaměřen především na první dojem, který je v této práci velice důležitý, aby jak rodiče, tak i jejich děti získali v sociálního pracovníka důvěru a věřili, že s nimi jedná bez předsudků a jakékoliv diskriminace či nadřizování druhému rodiči, tedy objektivně.

Následující otázky mířily na celkovou spokojenost či nespokojenost s jednáním sociálního pracovníka a jsou provázány i s jejich jednáním s dětmi. U toho sice rodiče zpravidla nebyvají, ale autor spoléhal na to, že rodiče byli zvědaví, jak jednání probíhalo, jak se k dětem kolizní opatrovník choval a na co se jich ptal.

Poslední otázky jsou zaměřeny na střídavou péči, která byla v posledních letech dost zprofanována a veřejnost rozdělila na dvě poloviny, kdy ji jedna podporovala a druhá polovina ji odmítala s tím, že dítě má mít jeden domov a zázemí. Do té první skupiny většinou patřili právě otcové, kteří se i nadále chtěli podílet na výchově svých dětí a měli zájem na tom, aby tradiční přístup sociálních pracovníků a soudů byl změněn a děti nebyly prvoplánově dávány do péče matky.

Základní seznam otázek

1. Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl přidělen jako kolizní opatrovník?
2. Jaký jste měl první dojem ze sociálního pracovníka?
3. Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?
4. Byl jste spokojen s jeho jednáním s vámi?
5. Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?
6. Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?
7. Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?
8. Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?
9. Co si myslíte o střídavé péči?
10. Chtěl byste k tomu ještě něco dodat?

Až během rozhovorů s respondenty autorku napadly další zásadní otázky, zda pracovník sociálně-právní ochrany dětí doporučil rodičům jinou službu nebo odborníky, na které se mohou obrátit. Některých respondentů se autorka doptávala zpětně. Další otázka, na kterou autora zajímala odpověď, zda byla navržena nebo dokonce doporučena střídavá péče přímo sociálním pracovníkem OSPOD.

5.3 Interpretace dat z průzkumu

Tato kapitola je rozdělena dle témat a pořadí otázek. První okruh je zaměřen na první kontakt se sociálním pracovníkem, druhý okruh na celkovou spokojenost s jeho jednáním, třetí okruh na komunikaci s dětmi, v dalším autorku zajímalo, zda byli respondenti odkázáni na jinou odbornou pomoc a poslední okruh je zaměřen na střídavou péči.

První kontakt se sociálním pracovníkem

Na otázku *Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl přidělen jako kolizní opatrovník?* většina respondentů odpovídala, že jim byl přidělen během rozvodového řízení jako kolizní opatrovník, který jejich dítě nebo děti zastupoval u soudu. Našly se však dvě výjimky, kdy respondenti vyhledali sami pracovníka z oddělení sociálně-právní ochrany dětí, protože měli problémy s druhým rodičem. Měli pocit, že se s ním nedalo domluvit na péči a rozsahu kontaktu s dítětem. To potvrzuje autorčinu domněnku, že rodiče vyhledávají sociálního pracovníka OSPOD sami ještě před jeho přidělením jako kolizního opatrovníka jejich dítěti v případech, kdy je rozvod komplikovaný a rodiče se sami mezi sebou nedokáží domluvit.

To je patrné i z odpovědi respondenta č. 3: „*Nejdřív jsem si vyhledala paní na OSPODu sama, pak nám byla přidělena i jako kolizní opatrovník u soudu*“. Na otázku, proč vyhledal pracovníka OSPOD, odpověděl: „*Tak pracovníka OSPOD jsem vyhledala z důvodu výhrůzek ze strany manžela a jeho matky před naším rozvodem*.“

Respondent č. 4 oslovil sociálního pracovníka sám, protože od něj očekával pomoc. Po rozchodu partnerů nastaly problémy s předáváním dítěte a respondent nedostával žádné alimenty.

Na otázku *Jaký jste měl dojem ze sociálního pracovníka?* byly odpovědi dost nejednoznačné. Vyplynulo z nich, že pocity byly spíše smíšené, první dojem mohl být zavádějící. Celkově to na autorku působí, že sociální pracovníci by mohli na prvním dojmu zapracovat tak, aby rodiče cítili, že jim chce pomoci, a ne odebrat dítě. První dojem by je měl zbavit strachu a napětí, které musí pociťovat, když vstupují do kanceláře poprvé.

Respondent č. 1 odpověděl: „*Dojem byl spíš negativní, ale nakonec to bylo úplně v klidu a příjemný rozhovor*.“ Z čehož vyplývá, že i když je sociální pracovník přívětivý a lidský, nemusí tak rozhodně působit na první dojem.

Respondent č. 3 skoro litoval, že vůbec sociálního pracovníka oslovil jako první: „*Hodně smíšený pocity. Oslovila jsem ji sama a pak jsem nevěděla, co si o ní a jejím přístupu mám myslet*.“

Respondent č. 5 a č. 6 se shodli na stejné odpovědi: „*První dojem asi dobrý*“. Ani to nevyvolává pocit, že jdete jednat s profesionálem, který má zastupovat vaše dítě a vy byste v něj měli mít důvěru hned od začátku.

Shrnutí: Obecně lze říci, že sociální pracovník na první dojem nepůsobí na lidi dobře. Ač s ním potom respondenti neměli větší problémy, ba naopak jim připadalo jejich vystupování později příjemné a v pořádku, ze začátku byl dojem spíše negativní.

Jednání sociálního pracovníka s rodiči

Na otázku ***Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?*** většina respondentů odpovídala, že ano. S jeho jednáním byli spokojeni.

Respondent č.1 si myslí, že se sociální pracovník OSPOD choval jako profesionál.

Respondent č. 2 odpovídal na otázku takto: „*Nemůžu to úplně říct, protože samozřejmě netuším, jakým způsobem se bavil třeba s dětma nebo bavila...byla to paní, ale podle mého osobního dojmu si myslím, že to bylo spravedlivé a bez předsudků, že tam nebylo žádný zaujetí ani nic podobného.*“

Respondent č. 3 měl však jiný názor: „*No tak rozhodně nejednala spravedlivě a bez předsudků. Oslovila jsem ji, protože jsem potřebovala pomoc, místo toho nadřžovala otci, kterej se do mého odchodu od něj o děti vůbec nestaral. Sociální pracovnice nikdy bohužel nedbala mých upozornění, že se něco děje. Že mi manžel vyhrožuje, že pouští syna nemocného ven a nebere léky, které mu lékařka předepsala, že ho nemůžu vidat a tak podobně. Stačilo jí vždycky telefonické ověření druhé strany, že to není pravda a tím to skončilo. To je pro mě jako matku nepochopitelné a nedostačující.*“

Respondent č. 4 měl původně dojem, že s ním jednal SP spravedlivě a bez předsudků, ale zpětně si uvědomil, že tam byla manipulace bývalým partnerem, které pravděpodobně uvěřil i kolizní opatrovník. Nyní má pocit, že spravedlivý bohužel nebyl.

Respondent č. 5 i č. 6 mají pocit, že byl sociální pracovník OSPOD nezaújatý a byli s jeho jednáním spokojeni.

Na otázku ***Byl jste spokojen s jeho jednáním s vámi?*** respondenti opět odpovídali dle toho, jak se sami dokázali dohodnout s partnerem. Pokud se dohodli na péči o děti přede-
dem, byli spokojeni i s jednáním kolizního opatrovníka. Byla tam jasná shoda.

Respondent č. 1 i č. 2 byli s jednáním spokojeni, dle nich bylo vše v pořádku.

Dle respondenta č. 6 byla sociální pracovnice hodná a milá. I s respondentem č. 5 byli s jeho chováním k nim spokojeni.

Opačně se na jednání SP dívá opět respondent č. 3: „*Vzhledem k tomu, jak dlouho se táhly spory o syna, jsem spokojená opravdu nebyla. První sociální pracovnice byla mladá a bezdětná. Druhá se snažila být vnímavější jako žena a matka. Podle mě vnímala celou situaci reálněji.*“ Sociální pracovnice OSPOD byla změněna z důvodu odchodu na mateřskou dovolenou. Respondent č. 3 byl s touto změnou spokojen.

Shrnutí: Respondenti byli většinou s jednáním sociálního pracovníka OSPOD spokojeni. Mají pocit, že jeho vystupování bylo příjemné a zároveň profesionální. Pouze jeden respondent s jeho jednáním spokojen nebyl, zároveň měl pocit, že sociální pracovník nadřoval a vycházel vstříc druhému rodiči. Jeden z respondentů má pocit, že sociální pracovník nepozná manipulaci ze strany rodičů, což může ovlivnit jeho chování a jednání.

Komunikace s dítětem

Další okruh otázek se týkal práce a komunikace sociálního pracovníka přímo s dětmi. Autorka se respondentů dotazovala, zda sociální pracovník vedl rozhovor i s dětmi rozvádějících se manželů, případně zda byl tento rozhovor přiměřený jejich věku a intelektu. Zajímalo ji, zda si myslí, že mohl nějak dětem uškodit, a v čem byl naopak prospěšný.

Na otázku ***Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?*** odpověděli všichni respondenti, že SP s jejich dětmi mluvil, kromě respondenta č. 4, dítěti totiž bylo v té době půl roku. Někteří s nimi mluvili o samotě, někteří za přítomnosti rodičů, zvláště u malých dětí.

Respondent č. 1 odpověděl: „*Ano, komunikoval s oběma dětmi. A nebyl jsem u toho, ale děti z toho ze začátku měly rozpačitej dojem, ale potom to bylo všechno v pořádku. Takže určitě se jednalo s nimi korektně a bylo to v pořádku. Spíš to bylo formou rozhovoru, co by si přáli.*“

Respondent č. 2 se z reakcí dětí domnívá, že to byl normální příjemný rozhovor.

Respondent č. 3 má pocit, že první mladá sociální pracovnice komunikovat s malým dítětem neuměla, druhá jako matka věděla, na co se má ptát.

Respondent č. 5 se svých dětí na rozhovor nevyptával, důležité pro něj bylo, že děti nebyly rozhozené a působily v pohodě.

Respondent č. 6 si myslí, že komunikace byla přiměřená věku obou dětí.

K otázce ***Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?*** se respondent č. 2 vyjádřil: „*Noo rozhodně mně připadalo prospěšný, že se na to podívala vlastně pohledem těch dětí, a že se nekouká jenom na to, jak se bavěj dva dospělý lidi, který už spolu nechtěj žít, ale kouká se i na to, jak se k tomu stavěj děti.*“

Respondent č. 3 poukazuje opět na druhou přidělenou SP, která je sama matkou a uměla posoudit, co děti potřebují.

Respondentovi č. 4 připadá dobré, že je tu někdo třetí, kdo hájí zájem dítěte, protože u rodičů je v tu chvíli spousta emocí, případně nenávisti. Zároveň se mu však protiví, že má rozhodovat o jeho dítěti cizí člověk.

Respondenta č. 5 nic nenapadlo, snad jen, že SP nedělala zbytečné problémy.

Respondentovi č. 6 připadalo, že tam byl zjevný zájem o prospěch dítěte.

Na otázku ***Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?*** respondent č. 1 odpověděl, že uškodit by mohla neprofesionalita a tendence k manipulaci s názory dětí, ale v jeho případě se to prý naštěstí nestalo.

Respondent č. 2 si myslí, že celá situace dětem ubližuje, a že zásadnější je pro děti rozpad rodiny než komunikace se sociálním pracovníkem.

Respondentovi č. 3 uškodilo, že mohli být přítomni u rozhovoru rodičů se sociálním pracovníkem i manipulativní prarodiče, kteří se snažili celou situaci hodně ovlivňovat.

Respondent č. 5 si myslí, že dětem nemohlo nic uškodit.

Respondent č. 6 se domnívá, že vše probíhalo v pohodě a nic závadného nezpozoroval.

Shrnutí: Většina respondentů se domnívá, že komunikace kolizního opatrovníka s jejich dětmi probíhala v pořádku, bez jakýchkoliv negativních důsledků a jejich dítě tak nemohla nijak ohrozit.

Doporučení na organizace, které mohou rodině pomoci

Autorku zajímalo, zda sociální pracovníci z oddělení Sociálně-právní ochrany dětí odkázali rodiče na jakoukoliv organizaci, která by jim mohla v jejich situaci pomoci. Spolupráci s jinými odborníky považuje za důležitou a přínosnou pro všechny zúčastněné.

Otázka byla položena respondentům č. 1–4.

Na otázku ***Doporučil vám sociální pracovník OSPOD nějakou organizaci nebo odborníka, který by vám nebo dětem mohl pomoci?*** odpověděl respondent č. 1, že nedoporučil, a že to v jejich případě ani nebylo potřeba, protože se s bývalou ženou dokázali dohodnout. Obdobně odpovídal i respondent č. 2.

Respondentovi č. 3 a č. 4 byla doporučena rodinná nebo partnerská terapie, ale žádné kontakty nedostali. Respondent č. 4 terapeutku vyhledala sama, ale má pocit, že jim vůbec nepomohla. Dále si pak vyhledala poradnu pro rodiny s dětmi, organizaci Bílý kruh bezpečí a Klub svobodných matek. Dle ní má smysl odkazovat rodiče na odborníky, kteří by jim mohli poradit a psychicky podpořit, aby se se situací srovnali a dál tu mohli být pro své děti. OSPOD musí být nestranný a brát v potaz, že dítě má právo na oba rodiče a oba rodiče mají právo na své dítě. Někteří rodiče pak mají pocit bezradnosti, když nebere v potaz například to, že je druhý rodič násilník, proto je pro ně důležité, aby tu byl pro ně někdo, kdo podpoří přímo je a dokáže je nasměrovat a poradit, jak dál postupovat.

Školení a rozvoj sociálních pracovníků OSPOD

Další dotaz byl zaměřený na školení a rozvoj sociálních pracovníků Sociálně-právní ochrany dětí. Respondenti měli možnost navrhnout, jaké školení by bylo vhodné a přínosné pro sociální pracovníky, aby se zdokonalili ve své práci.

Na otázku ***Kdybyste měl možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?*** odpověděl respondent č. 1, že ho nic nenapadá, protože nemá k jejich práci výhrady. Obdobně odpověděl i respondent č. 5. Odpověď respondenta č. 2 zněla takto: „*Myslím si, že je důležitý, aby se sociální pracovník nebo pracovníce proškoloval pravidelně, protože se vyvíjejí technologie, s kterejma děti pracují ve školách, vyvíjí se komunikace mezi dětma právě díky technologiím a všemu možnému, takže školení určitě je nutný v tadytěch oborech nebo kategoriích, kdy jde o nějaký komunikace s novějma technologiema a podobně, to si myslím, že je tady nejdůležitější, protože to ovlivňuje dnešní děti poměrně hodně.*“

Respondent č. 3 si myslí, že nejdůležitější je praxe ze života, tedy že každý sociální pracovník by měl být rodič, aby dokázal této práci plně porozumět.

Respondentovi č. 4 by vyhovoval citlivější přístup sociálních pracovníků OSPOD, ale dle něj se naučit nedá, to musí mít člověk v sobě. Určitě by se zaměřil na komunikační dovednosti v krizových situacích a umění poradit, kam se obrátit na pomoc, která již není v jeho kompetencích. Shoduje se s respondentem č. 6 v tom, že by bylo třeba zlepšit komunikaci.

Shrnutí: Důležitý je pro respondenty rozvoj komunikačních dovedností, a to i v oblasti nových technologiích komunikace, které upřednostňují právě děti a mladí lidé. Citlivý přístup jak k rodičům, tak k dětem by měl být samozřejmostí, protože se jedná o citlivou a těžkou životní situaci pro všechny z rodiny.

Střídavá péče

Střídavá péče byla v posledních několika letech často vyzdvihována a navrhována právě sociálními pracovníky i jinými odborníky, proto autorka zařadila otázky ke střídavé péči do svého výzkumu, zajímalo ji, zda kolizní opatrovník doporučoval rodičům střídavou péči o jejich děti a jaký na ni mají názor přímo respondenti.

Respondent č. 1 odpovídal na otázku ***Co si myslíte o střídavé péči?*** takto: „*Určitě střídavá péče, pokud je shoda obou rodičů, tak není vůbec špatná. Naopak oba dva rodiče mají podíl a vliv na výchově dětí a neztrácejí ho. Je to všechno o dohodě dvou partnerů. Chápu, že v některých případech není možná. Já určitě jsem zastáncem střídavé výchovy. V současné době to mám tak, že sice nějaký režim máme, ale děti už jsou ve věku, kdy si určují, kde, s jakým rodičem chtějí čas trávit, takhle by to mělo být, si myslím.*“

Respondent č. 2 má na střídavou péči podobný názor: „*Myslím si o tom, že to je jedinej způsob, jak to udělat, aby po rozvodu děti měly mámu i tátu. Protože když ta střídavá péče není, jsou v péči u jednoho z rodičů, tak ten druhý je o to samozřejmě ošizený. Záleží samozřejmě hrozně na tom, jestli ty rodiče mají o to dítě zájem. A to myslím jako zájem, ne proto, aby nebyli v bejvalým vztahu poražení, aby to nebylo jako věc jenom ega, ale aby bylo o tom, že chtějí svoje děti opravdu vidět a chtějí se jim věnovat a zajímají se o to, co dělají, tak v takovém případě si myslím, že je střídavá péče úplně v pořádku a že by to vlastně mělo tak být. Samozřejmě ideální způsob, jak to udělat by bylo, kdyby dítě bydlelo*

v jednom domě nebo bytě a rodiče by se u něj střídali. Protože to, že dítě musí pendlovat, je asi to, co mu nejvíc ubližuje, ale z ekonomických důvodů to většinou není možný, proto si myslím, že ta střídavka je jediná možnost, aby mohly být děti s oběma rodiči.“

Respondent č. 3 by nedoporučil střídavou péči u rodičů, kteří se nedokáží mezi sebou dohodnout. Má s tím vlastní zkušenost a ví, že to nejvíce odnáší právě dítě.

Respondent č. 4, který se více o střídavou péči zajímal, má pocit, že je to řešení spíše pro rodiče. Je zastáncem jednoho domova, ve kterém dítě cítí bezpečí a je to jeho útočiště před světem. Pokud panují mezi rodiči dobré vztahy, pak je možné navrhnout rozšířený styk s rodičem, který ho nemá ve své výhradní péči. Dle něj, je pro dítě nejhorší, když soud určí střídavou péči bývalým partnerům, kteří před dítětem očerňují jeden druhého. Dítě si potom může nést celoživotní následky a do své sekundární rodiny si nepřináší žádný dobrý vzor, jak by rodina měla fungovat.

Respondent č. 5 střídavou péči nedoporučuje. Pokud už k ní dojde, je pro něj důležité, aby mělo dítě možnost navštěvovat svou školu od obou rodičů. Rodiče by tedy neměli bydlet daleko od sebe a neměli by se stěhovat ani dál od stávající školy dítěte. Respondent č. 6 střídavou péči přímo odsuzuje. Myslí si, že má dítě potom v hlavě zmatek. Dítě by mělo mít zavedený režim, a především jeden domov.

Na otázku ***Byla vám sociálním pracovníkem OSPOD nabídnuta možnost střídavé péče nebo dokonce doporučena?*** respondent č. 1 i č. 2 odpověděli, že ne. Respondent č. 1 se však sám o ní informoval a prosazoval ji. Kolizní opatrovník však doporučoval, aby se s bývalou manželkou na střídavé péči sami dohodli, pokud ji budou chtít i děti.

U respondenta č. 3 byla střídavá péče soudem nařízena, i když se rodiče mezi sebou nedokázali dohodnout a respondent s ní nesouhlasil. Druhý kolizní opatrovník u dalšího soudu už střídavou péči nedoporučil.

Respondent č. 4 odpověděl, že měl v době soudu ještě tak malé kojené dítě, že ho naštěstí měl ve své péči, ale už v té době mu bylo na sociálně-právním oddělení naznačeno, že si otec bude moct brát dítě častěji, až respondent přestane kojít. A v období školkové docházky by už mohlo dojít i na zmiňovanou střídavou péči.

Respondentovi č. 5 byla střídavá péče navržena, ale ten s ní nesouhlasil, protože druhý rodič bydlí na druhé straně města.

Respondentovi č. 6 možnost střídavé péče nabídnuta nebyla a ani by s ní nesouhlasil. Jak již odpověděl na předešlou otázku, dítě má mít jeden domov.

Shrnutí: Na střídavou péči mají respondenti různý pohled a názor, v jednom se však shodnou. Střídavá péče by měla být navržena pouze těm rodičům, kteří mezi sebou dokáží komunikovat a dohodnout se na výchově dítěte. Bohužel v jednom z případů soud určil střídavou péči rodičům, kteří se domluvit mezi sebou nedokázali a při dalším soudním jednání už bylo dítě svěřeno do péče respondenta. Kolizní opatrovník tvrdil, že střídavou péči již navrhopat nebude ani v budoucnu, pokud se rodiče sami mezi sebou nedomluví nebo si to nebude přát přímo dítě.

Respondenti měli možnost se na konci k rozhovoru vyjádřit nebo doplnit nějaké informace. Této možnosti využil respondent č. 4: *„Já moc děkuju za tenhle rozhovor, bylo fajn o tom mluvit a snad to i něčemu pomůže. Jen bych chtěla ještě říct, že i když ta situace zpočátku vypadá dost beznadějně a tenhle nastavený systém, co tu je, vám nepomůže, nic není ztraceno. Já teď žiju spokojený život a zpětně nikomu nic nevyčítám, tak to prostě mělo být a mě to posunulo dál.*

6 Diskuze

V teoretické části v kapitole *Historie a současnost rodiny* dle Matouška dochází v současnosti k čím dál častějším rozvodům, popř. se partneři rozhodnou, že budou vychovávat děti ve volném svazku. Děti pak bývají častěji svěřeny do péče matky. Dříve byly tyto matky stigmatizovány a společnost jimi pohrdala. V dnešní době nejsou výjimkou soběstačné a vzdělané matky samoživitelky, které společnost naopak podporuje a uznává. Autorka může potvrdit, že děti respondentů až na jednu výjimku byly ve výlučné péči matky. Dvě ze tří dotazovaných matek jsou vysokoškolsky vzdělané ženy a jsou tzv. samoživitelky. I v kapitole *Výlučná péče jednoho z rodičů* se dozvídáme, že v České republice je pohled na rodinu stále tradiční a dítě bývá převážně svěřeno do péče matky, která čerpá mateřskou a rodičovskou dovolenou. Jsou samozřejmě i výjimky, bohužel se takového respondenta autorce oslovit nepodařilo. Ve společné péči nemá svého potomka nikdo z uvedených respondentů.

Jak uvádí Kovářová a Havlíček (2022, s. 34–35), střídavá péče je možná pouze tehdy, pokud se na ní dokáží rodiče mezi sebou dohodnout. Často rodiče používají dítě k boji mezi sebou, a to si pak nese psychické následky. To je případ respondenta č. 3 a jeho dítěte, kdy bohužel jak OSPOD, tak soud doporučil střídavou péči právě proto, že se rodiče nedokázali mezi sebou dohodnout. Je to samozřejmě špatné řešení, které dítěti spíše uškodí, nicméně autorka zná i jiné případy, kdy takto OSPOD postupoval. Nicméně je důležité zmínit, že tento sociální pracovník si uvědomil, že střídavá péče u těchto rodičů není možná a později byla doporučena výlučná péče jednoho z rodičů. Trávníček (2015, s. 9) uvádí, že soud musí pečlivě zvážit, zda je pro dítě vhodná střídavá péče, pokud s ní jeden z rodičů nesouhlasí. Respondent č. 3 i č. 4 uvádí manipulaci bývalého partnera, a to nejen dítětem, ale dokonce i sociální pracovníci. Dle Oláha (2016, s. 60) bývá dítě manipulováno jedním nebo oběma rodiči, kteří se navzájem očerňují a snaží se vyvolat v dítěti dojem, že druhý rodič je špatný. Nezřídka do manipulace zapojují celou rodinu.

Cochemský model, který je zmíněný v teoretické části, nikdo z respondentů nezmiňuje, z čehož vyplývá, že zde zatím nemá širší uplatnění a OSPOD s touto koncepcí nepracuje. Autorka ze své praxe na oddělení sociálně-právní ochrany dětí ví, že se tato možnost opravdu rodičům nenabízí a téměř nikdo z rozvádějících se rodičů v jejím okolí o ní nemá tušení. Z výpovědí respondentů vyplývá, že sociální pracovník rodiče neodkazuje na žádné odborníky nebo organizace, které by jim mohly v jejich situaci pomoci. Pouze v jednom případě byla doporučena společná terapie či mediace obou rodičů, aby se dokázali mezi sebou dohodnout na výchově. V teoretické části autorka zmiňuje sociální práci s osamocenými rodiči, krizovou intervenci a poradenské služby, které mohou být pro rodiče značně prospěšné, aby se dokázali s rozvodem nebo rozchodem vyrovnat a zvládli celý soudní proces včetně rozhodování v péči o dítě, což je psychicky velmi náročné.

Co se týká komunikace kolizního opatrovníka s dítětem, měl by rozhovor probíhat dle Ptáčka (2023, s. 11) v prostředí, kde se bude dítě cítit bezpečně. Nejdříve by si měl získat jeho důvěru a vyptávat se na věci, které má rád, odpovídat na jeho otázky pravdivě s ohledem na jeho věk a respektovat jeho soukromí a důstojnost. Získané informace rodičům nesdílí, může je sdílet pouze s úzkým okruhem lidí za účelem případné pomoci. Kromě respondenta č. 4, všichni odpověděli, že kolizní opatrovník s jejich dětmi mluvil. Pravděpodobně většina rozhovorů proběhla v pořádku, děti z nich nebyly rozhozené, rodiče se žádné informace nedozvěděli, sociální pracovník ctil soukromí dětí.

7 Návrh opatření

Z rozhovorů s respondenty vyplývá, že zaměstnanci sociálně-právní ochrany dětí by měli zapracovat na prvním dojmu, který je v téhle profesi velmi důležitý vždy, natož když jde o děti a rodiče spolu s nimi zažívají těžké životní období. Podstatný je empatický přístup, ale zároveň se nenechat zastrašovat dominantními rodiči. Klíčová je tedy komunikace, na které by podle respondentů měli sociální pracovníci zapracovat v rámci školení. Autorka si dovoluje zmínit, že neméně důležitá je i non-verbální komunikace, která leckdy napoví mnohem víc o postoji člověka k dané situaci. Zbytečné je zvyšování hlasu a direktivní přístup. Situaci to neuklidní, ba naopak spíše emočně negativně vystupňuje. Kolizní opatrovník zastupuje dítě rodičů, kteří by mu tedy měli důvěřovat, že pro něj udělá to nejlepší, co bude moct bez toho, aniž by se nechal ovlivňovat nebo sebou manipulovat.

Rozhovor s dítětem by měl probíhat v příjemném barevném prostředí, kde má k dispozici hračky, nejlépe však, když si přinese svou oblíbenou hračku nebo věc, se kterou se bude cítit dobře a může se o ní rozmluvit, z čehož můžeme těžit a pokračovat v rozhovoru, které místo a věci má rád, kde se rád zdržuje, jací lidé ho obklopují a jak se k němu chovají. Sociální pracovník se menších dětí může zkusit zeptat, kde by jeho oblíbená hračka ráda spinkala a kde se cítí dobře, což může pomoci právě v případech, kdy rodič manipuluje s dítětem, aby odpovědělo, že chce žít zrovna s ním.

Dalším významným bodem je odkázání na organizace a odborníky, kteří by mohli rodině se situací pomoci a vypořádat se s ní tak, aby to co nejméně negativně zasáhlo děti. Dle respondentů žádná taková pomoc ze strany sociálních pracovníků poskytnuta nebyla, přitom by mohla pomoci i jim samotným v tom, že se rodiče před soudem dokáží mezi sebou domluvit. Rodiči, který zůstal na dítě sám může pomoc odkaz na dobročinné organizace. Neméně důležitá je i psychologická pomoc jak pro rodiče, tak pro děti. Vždy je hlavním záměrem a cílem spokojené dítě.

V příloze je obsažen leták vytvořený autorkou této bakalářské práce, který slouží pouze jako návrh, jak by mohl takový leták, odkazující na pomoc rodičům a jejich dětem, vypadat. Odkazuje na organizace a odborníky v České republice a některé přímo v Libereckém kraji. Kontakty a odkazy nejsou fiktivní. Podobný leták s důležitými kontakty a adresami by měl být k dispozici na každém oddělení sociálně-právní ochrany dětí.

Co se týká střídavé péče, v podvědomí lidí přetrvává, že jejím zastáncem jsou především otcové. Během rozhovorů autorka zjistila, že to tak vůbec není. Všichni respondenti, muži i ženy, se shodují v tom, že střídavá péče je možná pouze tehdy, pokud se oba rodiče mezi sebou dokáží domluvit. V opačném případě to má neblahý vliv především na dítě. Z rozhovoru s respondentem č. 3 vyplývá, že sociální pracovník časem došel ke stejnému názoru. Čím dál více profanovaná střídavá péče může ublížit a zanechat následky na celý život, pokud se dítě ocitne uprostřed boje dvou lidí, které bezvýhradně miluje a důvěřuje jim. Autorka z dostupných zdrojů a praxe dospěla k názoru, že sociální pracovníci OSPOD navrhnou střídavou péči, protože oba rodiče mají nárok na své dítě a dítě má nárok na oba své rodiče a mají pocit, že tím je situace vyřešena ke spokojenosti všech. Jak již bylo zmíněno, nejvíce bude ublíženo právě dítěti, pokud není možná domluva na obou stranách. I Cochemský model, zmiňovaný v teoretické části a praktikovaný především v Německu, který vyzdvihuje přednosti střídavé péče a snaží se ji prosazovat, je o vzájemné dohodě obou rodičů za pomoci celého týmu odborníků. Autorka si ovšem myslí, že Česká republika není na tento model připravena. Chybí zde právě ti odborníci. Navíc Češi nedůvěřují úřadům a změnám, ke kterým jsou tlačeni.

Důležité je tedy neprosazovat střídavou péči za každou cenu, pokud na ni nejsou připraveni oba rodiče i dítě. Řešením může být pozvolný rozšířený styk dítěte s rodičem, který ho nemá ve své péči. Čas pomůže zklidnit rozjitřené emoce a umožní rodičům domluvit se na výchově společného dítěte.

Závěr

Bakalářská práce se zabývala problematikou sociální práce s rodinou v rozvodovém řízení v České republice. Počet rozvodů a osamoceního rodičovství roste a téma péče o dítě po rozchodu rodičů je velice aktuální a často řešené v médiích, literatuře i na sociálních sítích. Při každém rozvodu, popřípadě rozchodu rodičů, kteří se nedokáží na péči o dítě shodnout, dochází k soudnímu jednání, při kterém se rozhoduje, jak bude následná péče vypadat. Do tohoto procesu vždy vstupuje sociální pracovník OSPOD v roli kolizního opatrovníka, který by měl nestranně hájit práva dítěte. Pro rodiče nastává těžká situace, kdy za jejich dítě rozhoduje pro ně cizí člověk a soud. Úkolem sociálního pracovníka v tomto případě je získat si jejich důvěru, ukázat jim, že je tu pro ně a jejich společným cílem by mělo být blaho a spokojenost dítěte, jak to jen za momentální situace je možné. Bohužel v médiích a na sociálních sítích jsou častěji propírány případy, které nekončí dobře nebo je zjevně nadržováno jednomu z rodičů. Takové případy společnost více zajímají, tudíž se o nich dozvídáme častěji než o těch, které dopadli ke spokojenosti všech zúčastněných. To samozřejmě vrhá špatné světlo na sociálně-právní úřady a české soudnictví.

Cílem bakalářské práce bylo popsat roli sociálního pracovníka, který úzce spolupracuje s rodinou v rozvodovém řízení, tedy především výše uvedeného kolizního opatrovníka. Autorka chtěla poukázat na to, že i když opravdu dochází k selhání tohoto systému a k lidskému pochybení v rozhodování o budoucnosti dítěte, ve většině případech tomu tak není. Kvalitativním výzkumem pomocí rozhovorů s respondenty se podařilo ukázat, že celý proces může probíhat profesionálně a bez problémů ke spokojenosti obou rodičů a v rámci možností i dítěte. Pro toho je nejdůležitější neztratit ani jednoho rodiče, pokud k nim má vytvořený vztah a citovou vazbu. Autorka se domnívala, že s prací kolizního opatrovníka nebudou spokojeni ti rodiče, kteří prochází nepříjemným a náročným rozvodem, což se jí potvrdilo. Pokud se dokázali rodiče dohodnout ještě před rozvodem, neměli nejmenší problém s kolizním opatrovníkem, který zastupoval jejich dítě. Naopak ti, kteří se nedokázali shodnout na péči o dítě, měli pocit, že kolizní opatrovník nepracuje v zájmu dítěte. S dalšími sociálními pracovníky v období rozvodu či rozchodu většina rodin nespolupracuje, protože buďto mají pocit, že pomoc nepotřebují nebo o pomáhajících organizacích nemají ponětí vzhledem k nedostatečnosti informovanosti. Přitom by stačilo, aby kolizní

opatrovník na potřebnou pomoc rodinu odkázal, popřípadě měl připraven leták s kontakty na základní odbornou pomoc. Rodina se pak už může rozhodnout sama, zda ji využije či ne.

Autorka se rozhodla pro kvalitativní výzkum z důvodu bližšího a osobnějšího kontaktu s respondenty vzhledem k tomu, že se jedná o citlivé téma. Výzkum by neměla, avšak byl by vhodnější vyšší počet respondentů, pokud by bylo více času. Během zpracovávání rozhovorů a psaní bakalářské práce autorku napadaly nové otázky, ale bohužel už nebyl prostor a čas vracet se k osloveným respondentům.

V průběhu zpracovávání bakalářské práce autorku napadly vhodné návrhy na opatření ke zlepšení práce kolizních opatrovníků, se kterými by sama jako rodič i jako sociální pracovník byla spokojena.

Zdroje

FABIÁN, P., 2021. *Možná to jde i jinak. Teorie a metody v sociální práci*. Pardubice: Univerzita Pardubice. ISBN 978-80-7560-368-5.

FABIÁN, P., GERŠIČOVÁ, L., VNENKOVÁ, M., 2021. *O čem se mlčí. Jak na metodiku pomoci rodinám*. Opava: Slezská univerzita v Opavě. ISBN 978-80-7510-484-7.

GEIST, B., 1992. *Sociologický slovník*. Praha: Victoria Publishing. ISBN 80-850605-28-7.

HAVLÍK, R., KOŤA, J., 2002. *Sociologie výchovy a školy*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-635-7.

HENDL, J. 2016. *Kvalitativní výzkum. Základní teorie, metody a aplikace*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0982-9.

KERN, H. a kol., 2015. *Přehled psychologie*. 5. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0871-6.

KOVÁŘOVÁ, D., HAVLÍČEK K., 2022. *Judikatura práva rodiny*. Praha: Stálá konference českého práva. ISBN 978-80-906813-7-8.

KOVÁŘOVÁ, D., MERTIN, V., HERMANOVÁ, P., 2022. *Dítě mezi otcem a matkou*. Praha: EEZY Publishing. ISBN 978-80-908391-8-2.

KREBS, V. a kol., 2015. *Sociální politika*. 6. přeprac. a aktualizované vyd. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-921-2.

MATĚJČEK, Z., 2002. *Krizové situace v rodině očima dítěte*. Praha: Grada. ISBN 80-247-0332-7.

MATĚJČEK, Z., 1994. *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál. ISBN 80-85282-83-6.

MATOUŠEK, O. a kol., 2015. *Děti a rodiče v rozvodu*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0968-3.

MATOUŠEK, O. a kol., 2008. *Metody a řízení sociální práce*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-502-8.

MATOUŠEK, O., 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. ISBN 80-901424-7-8.

- MATOUŠEK, O., 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, O., KOLÁČKOVÁ, J., KODYMOVÁ, P. (eds), 2010. *Sociální práce v praxi*. 2. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-818-0.
- MATOUŠEK, O., PAZLAROVÁ, H., 2016. *Státní orgány sociálněprávní ochrany dětí. Dobrá praxe z pohledu rodin a pracovníků*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-3336-7.
- MATOUŠEK, O. a kol., 2022. *Strategie a postupy v sociální práci*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1952-1.
- MIŠOVIČ, J., 2019. *Kvalitativní výzkum se zaměřením na polostrukturovaný rozhovor*. Praha: Slon. ISBN 978-80-7419-285-2.
- NOVÁK, T., CORRADINIOVÁ, S., VYPUŠTÁK, R., 2015. *Kontakt s dětmi po rozvodu. Jak nepřijít o dítě*. Praha: Wolters Kluwer. ISBN 978-80-7478-910-6.
- NOVOTNÁ, V., RIEDLOVÁ J., BURDOVÁ, E., 2022. *Zákon o sociálně-právní ochraně dětí s komentářem*. Olomouc: Anag. ISBN 978-80-7554-366-0.
- OLÁH, R., 2016. *Střídavá péče o dítě. Cochemská praxe v EU – šance pro naše děti*. Praha: Spravedlnost dětem – sdružení pro ochranu práv dětí, rodičů a prarodičů. ISBN 978-80-906373-0-6.
- PLAŇAVA, I., 1994. *Jak se (ne)rozvádět*. Praha: Grada Publishing. ISBN 80-7169-129-1.
- PODZIMEK, M., 2015. *Tázání ve výchově a sociálních vědách*. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 978-80-7494-260-0.
- PRÁVNÍ PROSTOR, 2017. *Společná péče o dítě*. [online]. [vid 22. 12. 2024]. Dostupné z: <https://www.pravniprostor.cz/clanky/obcanske-pravo/spolecna-pecce-o-nezletile-dite>.
- PEMOVÁ, T., PTÁČEK, R., 2022. *Data o dětech. Sociálně-právní děti v České republice v datech*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-271-1842-7.
- PTÁČEK R., PEMOVÁ T., FELCMANOVÁ L. 2023. *Metodika včasné identifikace a podpory ohroženého dítěte. Doporučení a postupy pro sociální pracovníky*. Praha: Society for All, z. s.
- RUDOLPH J. 2010. *Jsi moje dítě. Cochemská praxe – cesty k lidštějšímu rodinnému právu*. Praha: Magistrát hlavního města Prahy. ISBN 978-80-254-8250-6.

- REICHEL, J. 2009. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada Publishing. ISBN 978-80-247-3006-6.
- ŘÍČAN, P., 2013. *Psychologie*. 4. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0532-6.
- SOBOTKOVÁ, I. 2007. *Psychologie rodiny*. 2. přeprac. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-250-8.
- SOCIOLOGICKÁ ENCYKLOPEDIE, 2018. *Rodina*. [online]. [vid 3. 12. 2023]. Dostupné z: <https://encyklopedie.soc.cas.cz/w/Rodina>.
- THELENOVÁ, K. 2013. *Rodina v kontextu sociální práce*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-3524-4.
- TRÁVNÍČEK M., 2015. *Střídavá péče*. Praha: C. H. Beck. ISBN 978-80-7400-596-1.
- VLÁDA ČESKÉ REPUBLIKY, 2021. *Sociálně-právní ochrana dětí*. [online]. [vid 2. 1. 2024]. Dostupné z: <https://vlada.gov.cz/>
- ZÁKONY PRO LIDI, 2023. *Občanský zákoník*. [online]. [vid 22. 12. 2023] Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89?text=rozvod+man%C5%BEelstv%C3%AD>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Leták s kontakty na odbornou pomoc.

Příloha č. 2: Přepis rozhovorů s respondenty.

PORADNA PRO RODINU, MANŽELSTVÍ A RODINNÉ VZTAHY

Dvorská 445, Liberec 5 – Králův Háj, 460 05

Tel: 485 108 866

Mobil: 606 167 312

E-mail: info@rpliberec.cz

ČLOVĚK V TÍSNI

Tatranská 597, Liberec, 460 07

Tel: 778 442 538

BÍLÝ KRUH BEZPEČÍ

Palachova 504, Liberec, 460 01

Tel: 605 952 852

e-mail: bkb.liberec@bkb.cz

KLUB SVOBODNÝCH MATEK

Dukelských hrdinů 34, Praha 7, 170 00

infolinka: 800 99 55 11

info@klubsvobodnychmatek.cz

AZYLOVÝ DŮM PRO ŽENY A RODINY S DĚTMI

Věkova ulice 318, Liberec - Ruprechtice

tel. 484 800 234

socialni.zeny@opsnavrat.cz

POTRAVINOVÁ BANKA LIBERECKÉHO KRAJE

Pionýrů 976, Liberec – Rochlice, 460 06

tel: 702 192 297

Charita Liberec

Uhlířská 424/7, 460 01 Liberec

tel. 732 729 106

email: charitaliberec@charitaliberec.cz

Rozhovory s respondenty 1–6.

Respondent č. 1

Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl přidělen jako kolizní opatrovník?

Odpověď: Sociální pracovník při rozvodu mi byl přidělen v místě bydliště, takže jsem ho nevyhledal sám.

Jaký jste měl první dojem ze sociálního pracovníka?

Odpověď: Dojem byl spíš negativní, ale nakonec to bylo úplně v klidu a příjemný rozhovor.

Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?

Odpověď: Určitě rozhodně se choval jako profesionál.

Byl jste spokojen s jeho jednáním s vámi?

Odpověď: Bez výhrad, úplně v pořádku všechno.

Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?

Odpověď: Ano komunikoval s oběma dětmi. A nebyl jsem u toho, ale děti z toho ze začátku měly rozpačitéj dojem, ale potom to bylo všechno v pořádku. Takže určitě se jednalo s nimi korektně a bylo to v pořádku. Spíš to bylo formou rozhovoru, co by si přáli.

Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?

Odpověď: Ano, myslím si, že to bylo v pořádku a víceméně byla to taková spíš mediace, abychom se s bývalou manželkou domluvili v klidu.

Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?

Odpověď: Určitě by mohlo uškodit, kdyby se choval nechoval profesionálně a měl by tendenci k manipulaci s názory dětí. Ale to se naštěstí nestalo.

Doporučil vám sociální pracovník OSPOD nějakou organizaci nebo odborníka, který by vám nebo dětem mohl pomoci?

Odpověď: Ne, nedoporučil. Myslím si, že to v našem případě ani nebylo nutné.

Dohodli jsme se bejvalou ženou na místě.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?

Odpověď: Vůbec nic mě nenapadá. Říkám, mám výbornou zkušenost se sociálním pracovníkem, takže asi tady by to bylo bez výhrad v tuhle chvíli. Nevím, na jaký školení bych ho posílal.

Co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Určitě střídavá péče, pokud je shoda obou rodičů, tak není vůbec špatná.

Naopak oba dva rodiče mají podíl a vliv na výchově dětí a neztrácejí ho. Je to všechno o dohodě dvou partnerů. Chápu, že v některých případech není možná. Já určitě jsem zastáncem střídavé výchovy. V současné době to mám tak, že sice nějaký režim máme, ale děti už jsou ve věku, kdy si určují kde, s jakým rodičem chtějí čas trávit, takhle by to mělo být, si myslím.

Byla vám sociálním pracovníkem OSPOD nabídnuta možnost střídavé péče nebo dokonce doporučena?

Odpověď: To ne. Já jsem se o tom sám informoval a prosazoval jsem ji. Jen řekla, že by bylo dobré, kdybysme se s manželkou mezi sebou na střídavce domluvili, pokud to budou chtít i děti.

Chtěl/a byste něco doplnit?

Odpověď: Tak asi nemám žádné výhrady, děkuji za otázky, rád jsem nad nima zapřemýšlel.

Respondent č. 2**Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl přidělen jako kolizní opatrovník?**

Odpověď: Tak sociální pracovník nám byl přidělen, protože jsme se s bývalou ženou rozváděli, a muselo se vyřešit, jak k tomu přistoupit a jak se na celou věc koukají děti a vlastně celkově ten vztah dětí k rodičům, u koho chtějí být a podobně se musel nějak vyřešit, tak sociální pracovník tam samozřejmě z tohoto důvodu byl.

Jaký jste měl první dojem ze sociálního pracovníka?

Odpověď: Určitě dobrý. Na první dojem většinou moc nedám, ale připadalo mi, že to je člověk na svém místě, kterej asi svou práci bere nějakým způsobem zodpovědně.

Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?

Odpověď: Nemůžu to úplně říct, protože samozřejmě netuším jakým způsobem se bavil třeba s dětmi nebo bavila...byla to paní, ale podle mého osobního dojmu si myslím, že to bylo spravedlivé a bez předsudků, že tam nebylo žádné zaujetí ani nic podobného.

Byl jste spokojený s jeho jednáním s vámi?

Odpověď: Rozhodně ano. Jednala se mnou slušně, ptala se na věci, na který měla. Děti nebyly rozhozený, když mluvily jenom se sociální pracovníci. Myslím si, že bylo všechno v pořádku.

Komunikoval sociální pracovník s dětmi přiměřeně jejich věku?

Odpověď: Nemůžu říct, protože jsem u té konverzace samozřejmě nebyl. Kdybych u té konverzace byl, tak na to můžu odpovědět, ale takhle jde jenom o moji domněnku, ale myslím si, že jo. Vzhledem k tomu, že děcka byly v pohodě potom a vlastně říkaly, že to bylo normální příjemnej rozhovor, tak si myslím, že to tak bylo.

Co vám připadalo prospěšné v práci OSPOD SP?

Odpověď: Noo rozhodně mě připadalo prospěšný, že se na to podívala vlastně pohledem těch dětí, a že se nekouká jenom na to, jak se spolu bavěj dva dospělý lidi, který už spolu nechtěj žít, ale kouká se i na to, jak se k tomu stavěj děti.

Co naopak myslíte, že mohlo dětem uškodit?

Odpověď: No, u rozhovoru jsem nebyl, když se bavila jenom s dětma, takže nevím, ale myslím si, že tam nic nebylo. Jediný co, že nastala ta situace, ale to je spíš špatná ta situace jako taková nebo špatná pro děti, protože se jim rozbíjí rodina, najednou máma táta každěj jinde. Tak to myslím, že je daleko zásadnější než samotná komunikace se sociálním pracovníkem.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?

Odpověď: Myslím si, že je důležitý, aby se sociální pracovník nebo pracovnice proškoloval pravidelně, protože se vyvíjej technologie, s kterejma děti pracujou ve školách, vyvíjí se komunikace mezi dětma právě díky technologiím a všemu možnýmu, takže školení určitě je nutný v tadytěch oborech nebo kategoriích, kdy jde o nějaký komunikace s novějma technologiema a podobně, to si myslím, že je tady nejdůležitější, protože to ovlivňuje dnešní děti poměrně výrazně.

Co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Myslím si o tom, že to je jedinej způsob, jak to udělat, aby po rozvodu děti měly mámu i tátu. Protože když ta střídavá péče není, jsou v péči u jednoho z rodičů, tak ten druhý je o to samozřejmě ošizený. Záleží samozřejmě hrozně na tom, jestli ty rodiče mají o to dítě zájem. A to myslím jako zájem, ne proto, aby nebyli v bejvalym vztahu poražený, aby to nebylo jako věc jenom ega, ale aby to bylo o tom, že chtěj svoje děti opravdu vidět a chtěj se jim věnovat a zajímaj se o to, co dělaj, tak v takovym případě si myslím, že je střídavá péče úplně v pořádku a že by to vlastně

mělo tak být. Samozřejmě ideální způsob, jak to udělat by bylo, kdyby dítě bydlelo v jednom domě nebo bytě a rodiče se u něj střídali. Protože to, že dítě musí pendlovat je asi to, co mu nejvíc ubližuje, ale z ekonomických důvodů to většinou není možný, proto si myslím, že ta střídavka je jediná možnost, aby mohly být děti s oběma rodiči.

Byla vám sociálním pracovníkem OSPOD nabídnuta možnost střídavé péče nebo dokonce doporučena?

Odpověď: Ani jedno, ani druhý.

Chtěl/a byste ještě něco doplnit?

Odpověď: Doplnit bych asi už nic nechtěl. Děkuji za rozhovor.

Respondent č. 3

Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl přidělen jako kolizní opatrovník?

Odpověď: Nejdřív jsem si vyhledala paní na OSPODu sama, pak nám byla přidělena i jako kolizní opatrovník u soudu.

Proč jste vyhledala pracovníka OSPOD?

Odpověď: Tak pracovníka OSPOD jsem vyhledala z důvodu výhrůžek ze strany manžela a jeho matky před naším rozvodem.

Jaký jste měl první dojem ze sociálního pracovníka?

Odpověď: Hodně smíšený pocit. Oslovila jsem ji sama a pak jsem nevěděla, co si o ní a jejím přístupem mám myslet.

Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?

Odpověď: No tak rozhodně nejednala spravedlivě a bez předsudků. Oslovila jsem ji, protože jsem potřebovala pomoc, místo toho nadržovala otci, kterej se do mého odchodu od něj o děti vůbec nestaral.

Jak se to projevilo?

Odpověď: Sociální pracovnice nikdy bohužel nedbala mých upozornění, že se něco děje. Že mi manžel vyhrožuje, že pouští syna nemocného ven a nebere léky, které mu lékař předepsal, že ho nemůžu vídat a tak podobně. Stačilo jí vždycky jenom telefonické ověření druhé strany, že to není pravda a tím to skončilo. To je pro mě jako matku nepochopitelné a nedostačující.

Takže jste nebyla spokojená s jednáním sociálního pracovníka?

Odpověď: Vzhledem k tomu, jak dlouho se táhly spory o syna, jsem spokojená opravdu nebyla. První sociální pracovnice byla mladá a bezdětná. Druhá se snažila být vnímavější jako žena a matka. Podle mě vnímala celou situaci reálněji.

Proč vám byla sociální pracovnice změněna?

Ta první odešla na mateřskou dovolenou. Byla jsem ráda. Měla jsem pocit, že se mého bývalého manžela bojí, a proto se mu snaží vycházet vstříc.

Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?

Odpověď: První opatrovnice určitě ne, ta druhá jako matka věděla, na co se má ptát. Jaký otázky jsou důležité.

Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?

Odpověď: U té druhé to, že je sama matkou a uměla posoudit, co děti potřebují.

Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?

Odpověď: To, že jim připadalo normální, že si tatínek kupuje děti dárkama. Přitom jim nikdy nekoupí to, co doopravdy potřebují. A taky, že mohli být přítomný prarodiče, který se snažili hodně ovlivňovat.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?

Odpověď: Jak už jsem řekla. Je určitě lepší, když je opatrovnice sama matka. Život je praxe. Školení v tomhle nepomůže, je to pořád jenom teorie.

Co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Tak u rodičů, který se nedokážou dohodnout mezi sebou, určitě ne. My jsme toho jasným příkladem a nikoho to nezajímalo. U nás určitě vhodná nebyla, i přesto ji soud určil. Ale je pravda, že ta druhá sociální pracovnice ji nedoporučila, takže tady neudělala chybu ona, ale soud.

Chtěl/a byste k tomu něco doplnit?

Odpověď: Napadá mě akorát, že by dítě mělo mít možnost vybrat si, s kým chce žít až opravdu od těch deseti, dvanácti let, protože může být hodně ovlivnitelný manipulativním okolím.

U vás se ptali mladších dětí?

Odpověď: Ano, synovi tehdy bylo 3 až 9 let. Tak dlouho se táhly soudy. Mluvili s ním přede mnou i samostatně jak doma, tak u nich v kanceláři.

Respondent č. 4

Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám/sama nebo vám byl přidělen jako kolizní pracovník?

Odpověď: Já si vyhledala sociální pracovníci sama, protože už jsem na ni měla kontakt. Byla jsem ve vztahu s mužem, který sám už měl tři děti a zrovna se rozváděl a tato paní k nám chodila domů. Bohužel jsem byla nepoučitelná a zaslepená, založila jsem s ním taky rodinu a dopadlo to tak, že jsem s dcerou od něj odešla a nastalo peklo. Proto jsem kontaktovala zmíněnou sociální pracovníci, protože jsem si nevěděla rady. Byly problémy s předáváním dcery, žádný alimenty jsem nedostávala. Bylo to těžký období pro mě, tak proto jsem zažádala o pomoc.

Tak vy jste sociálního pracovníka OSPOD již znala. Vzpomenete si ještě, jaký jste z něj měla první dojem? Jak na vás působil?

Odpověď: No, to už je dýl, ale vzhledem k tomu, že jsme s ní neměly výraznější problémy, vzbuzovala ve mě důvěru, proto jsem ji vlastně oslovila, když jsem sama potřebovala.

Myslíte si, že s vámi jednal bez předsudků a spravedlivě?

Odpověď: Měla jsem za to, že ano v tom prvním případě, ale zpětně vidím, že tam byla manipulace partnerem, kdy i já věřila, že u nás bude jeho dětem líp. Až když jsem řešila naše společný dítě, došlo mi, že to bude boj a spravedlnost jde stranou. Předsudky jsem žádný nezaznamenala.

Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?

Odpověď: (Smích) No tak vzhledem k tomu, že dceři bylo půl roku, tak opravdu ne. Ale byla u nás doma se podívat, jak žijeme. Myslím, že se jí u nás líbilo a všechno bylo v pořádku. Slyšela jsem, že teď už do domácností před soudem nechodí. Ale když řešila dítě bejvalýho partnera, tak mam pocit, že se ho ptala, kde chce bejt a to byl ještě malinkej.

Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?

Odpověď: V první chvíli jsem byla ráda, že se mám na koho obrátit. Pomohli mi sepsat předběžné opatření, ale tím to tak skončilo. Společnej rozhovor mě, bývalýho partnera a sociální pracovníce před soudem nedopadl, byla na nás našťvaná a zvyšovala hlas. Papír, kam si chtěla zapisovat odpovědi, vyhodila a jako vyjádření k soudu napsala, že se nedokážeme dohodnout. Jo, já vlastně měla říkat, co bylo na její

práci prospěšný (smích). Tak rozhodně je dobrý, že tu je někdo třetí, kdo by měl hájit zájmy dítěte, protože u rodičů je v tu chvíli spousta emocí a možná i nenávisti, zároveň se mi ale protiví, že tu je cizí člověk, co má rozhodovat o mém dítěti, ať už je to sociální pracovník anebo soudce. Je to pokaždý hrozná situace a nejvíc pro to dítě.

No, to můžete odpovědět teď na otázku, co naopak mohlo vašemu dítěti uškodit?

Odpověď: Tak toho bylo víc. Měla jsem půlroční plně kojenou holčičku a najednou jsem ji měla dávat na několik hodin bývalému partnerovi. Chápu, že je to její táta, ale ve chvíli, kdy jsem od něj odešla po fyzickém napadení a dlouhodobým psychickým týráním a došlo mi, co je to za člověka...svěřte mu pak svoje dítě. Bylo to hodně těžký, ale na tohle OSPOD ani soudy nepamatují. Je jedno, že je otec nebo klidně i matka násilník, alkoholik nebo dokonce fetišák, dokud se dítěti nic nestane, tak se to prostě neřeší. To je moje zkušenost. Můj bejvalej partner vyhledával adrenalin a jezdil hodně rychle autem a předjížděl na plnou čáru, hrozně jsem se při každém předávání dcery bála, že se jí něco stane. A víte, co mi na to řekla ta sociální pracovnice OSPODu? Že jeho dětem z předešlého manželství se taky nic nestalo a přežili to ve zdraví. Tak asi tak.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?

Odpověď: Na citlivější přístup. Ale na to se nedá naučit, takovej musíte bejt. Určitě nějaký dovednosti komunikace, jak zvládat krizové situace. Umět poradit, kam se obrátit o pomoc, když už to není v jeho kompetencích.

Na to jsem se chtěla také zeptat. Doporučil vám sociální pracovník OSPOD nějaké organizace, které by vám mohly v tíživé době pomoci?

Odpověď: To ano. Doporučila nám partnerskou nebo rodinnou terapii, ale žádný kontakty jsme nedostali. Terapeutku jsme si museli vyhledat sami, respektive já ji vyhledala, na bejvalého partnera jsem se fakt spolíhat nemohla. Stejně nám vůbec nepomohla. Sama jsem si pak vyhledala poradnu pro rodiny s dětmi a Bílý kruh bezpečí a vlastně ještě Klub svobodných matek. Ale to mi nikdo neporadil, což je škoda, protože až tihle mi dost pomohli. Minimálně psychicky, protože to bylo fakt hrozný období a já potřebovala fungovat jako matka.

Takže si myslíte, že SP OSPOD měl více odkazovat na pomoc jiných organizací?

Odpověď: Určitě ano. To je bez debat. Oni musí jednat v zájmu dítěte tak, aby mělo oba rodiče, nikomu nesmí nadržovat, což je pochopitelný, ale v tuhle chvíli vám to vůbec nepomůže. Vy se s tím potřebujete nějak srovnat a přijmout to, že někdo, kdo zastupuje vaše dítě, ho dá klidně do rukou násilníka, kterej může ohrozit jeho život.

Tam to nikoho nezajímá. Je to jeho táta. Z toho vznikají spekulace, že OSPOD nadřazuje otcům, že nejedná v zájmu dítěte, ale rodičů a tak podobně. Ale zpětně to dokážu pochopit. Jenom se snaží, aby dítě i po rozvodu mělo oba rodiče. Házej na sebe u soudu špínu a ten třetí, ať už sociální pracovník nebo soudce, nemůže vědět, kde je pravda. Proto je důležitý, aby se rodičům dostávalo i jiné pomoci, kde dokážou poradit a psychicky podpořit.

Moc děkuju za takovou zpětnou vazbu. Ještě bych se ráda zeptala, co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Za mě ne. Já si to trochu prostudovala a myslím si, že to nemá na dítě dobrou vliv. Bohužel. Je to spíš pro rodiče. Já jsem zastánce jednoho domova, ve kterém cítí dítě bezpečí a je to jeho útočiště před světem. Myslím si, je dobrý rozšířený styk s druhým rodičem, pokud jsou tam dobré vztahy. Nejhorší je, když soud určí střídavou péči bývalým partnerům, který před dítětem očerňují toho druhého rodiče, dítě má v hlavě zmatek a myslím si, že to na něm zanechává doživotní následky. Nenese si do své budoucí vlastní rodiny dobrou vzor. Nemá z čeho čerpat.

Byla vám střídavá péče sociálním pracovníkem nabídnuta nebo dokonce doporučena?

Odpověď: Tak naštěstí mi nikdo nebral tak malé dítě, ale bylo tam naznačováno, že až přestanu kojit, bude si ji otec moct brát čím dál častěji a v období školky by tam už mohla být ta střídavá péče.

Chtěla byste něco doplnit?

Já moc děkuju za tenhle rozhovor, bylo fajn o tom mluvit a snad to i něčemu pomůže. Jen bych chtěla ještě říct, že i když ta situace zpočátku vypadá dost beznadějně a tenhle nastavený systém, co tu je, vám nepomůže, nic není ztraceno. Já teď žiju spokojený život a zpětně nikomu nic nevyčítám, tak to prostě mělo být a mě to posunulo dál.

Respondent č. 5

Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám/sama nebo vám byl rovnou přidělen jako kolizní pracovník?

Odpověď: Kolizní pracovník nám byl přidělen před soudem.

Jaký jste měl/a první dojem ze sociálního pracovníka?

Odpověď: První dojem asi dobrý.

Myslíte si, že s vámi jednal bez předsudků a spravedlivě?

Odpověď: Ano, s jeho jednáním jsem byla spokojena.

Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?

Odpověď: Jak komunikoval s dětma, nevím. To musí bez rodičů a já se dětí pak nevyptávala. Důležitý pro mě bylo, že od ní vyšly v pohodě a nebyly rozhozený.

Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?

Odpověď: Upřímně nevím, snad jen že nestavila zbytečné bariéry či překážky.

Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?

Odpověď: Uškodit...no nic neuškodilo, jestli by mohla napáchat nějaký škody, tak to nevím, podle mě se jenom vyptávala.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil?

Odpověď: Žádný školení mě teď nenapadá, nevím, co se nabízí, ale podle mě vystupovala a postupovala naprosto správně. Byla mladá, milá, nijak neprudila.

Myslím, že jsme byli její lehčí případ.

Co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Střídavou péči nepreferuju. A když, tak jediné že by dítě mělo možnost docházet do školy od obou rodičů, aby školu nemuselo měnit.

Byla vám střídavá péče sociálním pracovníkem nabídnuta nebo dokonce doporučena?

Odpověď: Pokud si dobře vzpomínám, tak myslím si, že ano. Že nám to paní nabídla, ale já v tom měla jasno. Bývalý manžel bydlí na druhém konci města

Respondent č. 6

Vyhledal jste pomoc sociálního pracovníka OSPOD sám nebo vám byl rovnou přidělen jako kolizní opatrovník?

Odpověď: Kolizní opatrovník nám byl přidělen, když jsme se rozváděli.

Jaký jste měl/a první dojem ze sociálního pracovníka?

První dojem asi dobrý.

Myslíte si, že s vámi jednal spravedlivě a bez předsudků?

Zcela nezaujatě, všechno bylo naprosto v pohodě.

Byl jste spokojen s jeho jednáním s vámi?

Rozhodně, paní byla hodná a milá.

Ptal se na názor vašeho dítěte? Myslíte si, že s ním komunikoval přiměřeně jeho věku a intelektu?

Odpověď: Jo, komunikace, si myslím, byla přiměřená věku obou holek.

Co vám připadalo prospěšné v práci SP OSPOD?

Odpověď: Byl tam zjevný zájem o prospěch dítěte.

Co naopak myslíte, že mohlo vašemu dítěti uškodit?

Odpověď: Nic takovýho jsem nezpozoroval. Myslím, že všechno probíhalo v pohodě.

Kdybyste měl/a možnost organizovat školení SP, na co byste se zaměřil/a?

Odpověď: Těžko říct, možná nějaký komunikační dovednosti. Paní sice byla moc milá, ale taková tichá a asi až moc hodná. Nedokážu si moc představit, jak jedná s rodiči, který dělají problémy a nedokážou se mezi sebou dohodnout.

Co si myslíte o střídavé péči?

Odpověď: Podle mě je to nesmysl. Dítě má pak v hlavě zmatek. Mělo by mít zavedený režim, a hlavně jeden domov.

Byla vám střídavá péče sociálním pracovníkem nabídnuta nebo dokonce doporučena?

Odpověď: Ne, to ne. To bych ani nechtěl.

Chtěl/a byste něco doplnit?

Odpověď: Chtěl bych jenom říct, že my jsme měli s bývalou manželkou všechno domluvené předem, paní s náma neměla moc práci. Já osobně se s ní viděl tak maximálně 15 minut, a pak už jenom u soudu. Byla to naprostá pohoda.